

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MADANIYAT VA SPORT ISHLARI
VAZIRLIGI**

O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN’AT VA MADANIYAT INSTITUTI

“VOKAL”

fanidan

O'QUV-USLUBIY MAJMUA

Bilim sohasi:	100000	- Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	150000	- San'at
Ta'lim yo'nalishi:	5150400	- Aktyorlik san'ati (turlari bo'yicha)
	5151600-	Xalq ijodiyoti (“Vokal jamoalari raxbarlik ”)

TOSHKENT – 2015

O'QUV -USLUBIY MAJMUA

Ushbu o'quv-uslubiy majmua "Vokal" fani bo'yicha yaratilgan bo'lib, unda mazkur fanning namunaviy, ishchi dasturlari, mashg'ulotlarning mavzulari, fan bo'yicha glossariy, baholash mezonlari, yakka mashg'ulot mavzusi bo'yicha texnologik xaritalar, ta'lim texnologiyalari, hamda majmuaga ta'lluqli barcha materiallarning elektron shakllari jamlangan.

Mazkur o'quv-uslubiy majmua xalq ijodiyoti (turlar bo'yicha) bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan

Tuzuvchilar:

Sh.T.Pirmatov - O'zDSMI "Vokal" kafedrasini professori

Taqrizchilar:

G.Muxamedova - O'zbekiston DK "Akademik xonandalik va opera tayyorlov" kafedrasini mudiri, dotsent

D.M.Malikova – O'zDSMI, Vokal kafedrasini katta oqituvchisi

Ўқув-услубий мажмуа ЎзДСМИ Бадий Ўқув-услубий кенгашининг 201__ йил __
_____даги ____ - сонли қарори билан тасвир этилган

MUNDARIJA

- 1.Oquv dasturi.
- 2.Ishchi dastur.
- 3.Ta'lim texnologiyasi
- 4.Mustaqil ta'lim uchun tavsiyalar
- 5.Ovoz mashqlari
- 6.Tayanch tushunchalar
- 7.Glossariy
- 8.Test
- 9.Tarqatma materiallar(notalar
10. Foydali maslahatlar
- 11.Adabiyotlar ro'yxati
- 12.Horijiy manbalar

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM
VAZIRLIGI**

Ro‘yxatga olindi:

Oliy va o‘rta maxsus ta’lim

vazirligining

№ BD-5151600-3-13

201__ yil “__” – sonli buyrug‘i

201__ yil _____

bilan tasdiqlangan

**VOKAL
FANINING
O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 100000 - Gumanitar soha

Ta’lim sohasi: 150000 - San’at

Ta’lim yo’nalishi: 5150400 - Aktyorlik san’ati (turlari bo’yicha);

5151600 - Xalq ijodiyoti (vokal jamoalariga rahbarlik)

Toshkent – 201__

Fanning o‘quv dasturi Oliy va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi yo‘nalishlari bo‘yicha o‘quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi Kengashning 201__ yil “__” dagi “__” – sonli majlis bayoni bilan ma’qullangan.

Fanning o‘quv dasturi O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat insitutida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

Pirmatov Sh.T. - O‘zDSMI, «Vokal» kafedrası mudiri, professor.

Taqrizchilar:

¶
Muxamedova G. E. - O‘z DK “Akademik xonandalik va opera tayyorlov” kafedrası dotsenti.

Lutfullaev B.A – O’DSMI, Vokal kafedrası professori, O‘zbekiston Respublikasi san’at arbobi.

Fanning o‘quv dasturi O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat insituti Badiiy-o‘quv-uslubiy kengashida ko‘rib chiqilgan va tavsiya qilingan (201__ yil “__” _____dagi “__” – sonli bayonnoma).

Kirish

“Vokal” fani musiqali teatr akterligi va rejissyorligi, dramatik teatr va kino aktyorligi, estrada aktyorligi, qo‘g‘irchoq teatri aktyorligi, vokal jamoalariga rahbarligi ixtisosliklari hamda kasbiy talim bo‘yicha o‘tiladigan asosiy fanlardan biridir. Ushbu yo‘nalishlar bo‘yicha ta‘lim olayotgan talabalarga “Vokal” fani musiqiy qobiliyatni yanada rivojlantirish va kuylash mahorati san‘ati ko‘nikmalarini o‘rgatishga asoslanadi. Kelgusida sahna bilan bog‘liq barcha qonun qoidalar: ovozni to‘g‘ri qo‘yilishi, nafas, erkinlik, kuylash apparati gigiyenasi bilan tanishish, vokal texnikasining barcha turlari har bir ijrochi talaba uchun zarur. Talabalarning ovoz imkoniyatlarini nafaqat vokal hamda badiiy jihatdan rivojlantirish, ularga kuylash texnikasini o‘rgatish ishlari bilan organik tarzda qo‘shib olib boriladi. Shuningdek, vokal malakalarini egallash, vokal pedagogikasining sistemalilik, izchillik, oddiydan murakkabga, yakka yondoshish kabi qator didaktik prinsiplariga asoslanadi. Mashg‘ulotlar asosan aktyorlik maxorati mutaxassisligi hamda boshqa musiqiy fan dasturlari bilan hamohang o‘tiladi va bir-birini to‘ldiradi.

Fanning maqsad va vazifalari

Vokal fanining asosiy maqsadi: vokal san‘ati vositasida bo‘lajak musiqali teatr aktyorlarining estetik va badiiy didlarini tarbiyalash, ularni ovoz qo‘yish malakalari bilan qurollantirish, badiiy ijrochilik maxoratini o‘stirish. Ularni o‘zbek rus va boshqa qardosh halq, shuningdek chet el kompozitorlarining yaratgan nodir asarlari bilan tanishtirish. Professional uslubida kuylash malakalarini shakllantirish.

Bosh vazifa - yuqori vatanparvarlik ruhda tarbiyalangan va o‘zining yuqori saviyasi, axloqiy komilligi bilan zamonaviy talabalarga javob beruvchi pishiq malakali qo‘shiqchi – aktyorlarni yetishtirishdan iboratdir. Yetishib chiquvchi mutaxassislar o‘z san‘ati orqali halqimiz orasida tarqibotchiga aylanib, tomoshabinlarni yuksak vatanparvarlik, fuqarolik burchini anglash ruhida tarbiyalashdek o‘ta muxim vazifani amalga oshiradilar. Shu bois institut o‘qituvchi- professorlari talabalarga faqat kasb ko‘nikmalarini beribgina qolmaydilar.

Fan bo‘yicha talabalarning bilimiga, ko‘nikma va malakasiga qo‘yiladigan talablar

Vokal o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr - yakka ijroning nazariy asoslari va xususiyatlari, tovush hosil qilish va ohangdoshlik, asar matnini to‘g‘ri talaffuz etish, diksiya, asar mazmuniga mos badiiy-musiqiy ijro, ritmni his etish, xonadalikda dinamika, asar talqinida frazirovka, o‘z ijrosini sozanda-jo‘rnavor bilan uyg‘unlashtirish, konsert ijrochiligi repertuaridan ahloqiy-ma‘naviy hamda vatanparvarlik tarbiyasida foydalanish, akademik va an‘anaviy bastakorlar ijodi, xalq qo‘shiqlari, akademik va an‘anaviy ijrochilikdagi klassik va hududiy

uslublar, katta ashula, mavrigilar, operalardan ariyalar, klassik kompozitorlarning asarlarini kuylash, o'zbek musiqiy asarlarini bosqichma-bosqich o'rgatish, o'zbek qo'shiqchilik madaniyatida paydo bo'lgan zamonaviy ijro usullarini o'zlashtirish, O'zbekiston xamda xamdo'stlik mamlakatlari va boshqa xalqlar kompozitorlari tomonidan yozilgan musiqiy drama va komediya janrdagi spektakllaridan ariya, romans va boshqa vokal namunalarini olib, boy xilma-xil repertuardan foydalanish, vokal nafas yo'llarini o'zlashtirishi, ohangdor tovush tashkil qilinishi uslublarini asosiy belgilarini egallash haqida tasavvurga ega bo'lishi;

Qo'shiqlarning tasnifini, taniqli xonandalarning repertuarini, ovoz sozlash mashqlarini, ovoz tarbiyasini, balan va past ovozda kuylashni, mahalliy ijro uslublarini, o'z ovozini cholg'uga moslashtirishni, milliy qochirim va nolalarni ijro etishni, repertuar tanlashni, konsertlarga tayyorlanishni, ijroni boshqalar ijrosiga uyg'unlashtirishni, jo'rovoqlikda kuylashni bilishi va ulardan foydalana olishi;

Tik turib kuylash va o'tirib kuylash, ijroni shakllantira bilish, musiqiy asar ustida mustaqil ishlash, sahna madaniyatiga rioya qilish, asar mualliflari haqida ma'lumotlarni qidirib topish, fonotekadan va audio yozuvlardan samarali foydalanish, akademik va klassik yo'nalishdagi asarlarning tonalligini aniqlash, ijro davrida ritmni his qilish, nota matnidagi muallif yoki notaga oluvchi ko'rsatmasiga to'g'ri amal qilish, ovoz mashqlarini ijro etish, yakkaxon sifatida kuylash, maqom namunalaridan kuylash, o'z ovoz tarbiyasi bilan shug'ullanish, baland va past ovozda kuylay bilish, o'ziga mos repertuar tanlay bilish, o'z ovozini sozanda-jo'rnavoz ijrosiga moslay bilish, vokal texnikasining barcha turlari va fortepiano tovushning xarakatchanligi, muqobilligi, kantilena va boshqalarni egallashi, kuylashdagi kamchiliklar: nafasning bo'linishlari, ovoz yutishdagi shov-shuvlar, tovushning siqiqligi, qichqiriq, tovushda tomoq yoki burun belgilari, tovushda qaltirashi kabilarni bartaraf etishi, kuylash apparati bilan tanishishi, diksiyaning zarur shartlarini egallashi, kuylash orfoepiyasini egallashi, vokal tinglay bilish qobiliyatini rivojlantirishi, mazkur ovoz turi (soprano, tenor, bariton va x.k.) ga xos ovoz diapozonini (ufqini) to'la bilishi va ulardan foydalana olishi, ijro madaniyatini egallashi, vokal asarning muzikali shakli va ruhiyatini bilishi, aktyorlik mahorati bo'yicha mujassamlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviyligi

Fan talabalarni 1 – 8 semestrilarida o'qitiladi va quyidagi fanlar bilan yaqin aloqada o'rganiladi: aktyorlik mahorati, sahna nutqi, estetika, raqs, xor sinfi, vokal ansambli, dirijyolik, xor solfedjiosi va boshqalar.

Musiqali teatr akterligi va rejissyorligi, dramatik teatr va kino aktyorligi, estrada aktyorligi, qo'g'irchoq teatri aktyorligi, vokal jamoalariga rahbarligi

ixtisosliklari hamda kasbiy talim uchun yuqori malakali va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash vokal fanining katta qismini tashkil etadi.

Fanning ilm fan va san'at sohasidagi o'rni

Vokal fani ilm fan va san'at sohasida muhim o'ringa ega. Vokal fanida o'zbek va chet el kompozitorlarining vokaliz, kichik hajmdagi qo'shiqlar, romanslar turli xarakterdagi ariyalarini kuylash o'rgatilinadi. Vokal fanida talabalarga vocal kuylash texnikasi asoslari o'rgatilinadi hamda musiqiy eshitish qobiliyatlari yanada rivojlantiriladi. Bo'lajak aktyorlar va vokal jamoalari rahbarlari mutaxassisliklari uchun bu fan juda muhimdir.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Vokal fanini o'rganish uchun ilg'or va zamonaviy usullardan foydalanish, yangi informatsion texnologiyalarni tatbiq etish muhim ahamiyatga ega. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, akademik konsertlar, ko'rik tanlovlar, ovoz yozuvi studiyalari, mashhur aktyor-ashulachilar ijodi va hayoti haqidagi adabiyotlar, video, ovoz yozish apparatlari, mediata'limdan foydalaniladi.

Vokal fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, multimedia vositalari foydalaniladi. Internet tarmog'idagi nota matnlaridan foydalaniladi.

ASOSIY QISM: Fanga kirish

Asosiy qismda fanning mazmuni mantiqiy ketma-ketlikda keltiriladi. Vokal fanining mavzuiy mazmun-mohiyati, asosiy tushunchalar va ish mazmuni ochib berilgan. Bunda talabalarga DTS asosida yetkazilishi zarur bo'lgan vokal malaka va ko'nikmalar to'la qamrab olingan. Jumladan, kuylash apparati bilan tanishish, kuylash orfoepiyasini egallash, nafas olish yo'llarini o'zlashtirish, ohangdor tovush hosil qilish, legato kuylashga erishish, vokal tinglay bilish qobiliyatini egallash, ovoz diapazonini kengaytirish, ovoz asarini shakli va ruhiyatini bilish, dinamik tushlarda kuylay bilish, vokal asarlarini mahorat ila kuylash kabilar kiradi.

Fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni

Fan bo'yicha nazariy mashg'ulotlar namunaviy o'quv rejada ko'zda tutilmagan.

Fanning amaliy mashg'ulotlari mazmuni

O'quv jarayoni davomida talaba mutaxassislik o'qituvchisi va jo'rnavozi rahbarligida vokal musiqasi barcha yo'nalishlarining asarlaridan tuzilgan murakkab repertuarni o'zlashtirishi kerak. O'quv yili davomida bakalavr quyidagi repertuarni o'zlashtirishi shart: 4 ta vokaliz, 4 ta musiqali dramalardan ariyalar, 4 ta qardosh xalq kompozitorlarining asarlari, 4 ta

o'zbek kompozitorlarining asarlari. Talabalarga o'quv jarayonida fanning boshlang'ich elementlari bo'lgan: vokal - nafas yo'llarini o'zlashtirish, kuylash apparati gigiyenasi bilan tanishtirish; kuylash orfoepiyasini egallash; oxangdor tovush tashkil qilinishi uslublarini asosiy belgilarini egallash; mazkur ovoz turi (soprano, tenor, bariton va h.k.) ga xos ovoz diapozonini (ufqini) to'la egallash, vokal asarning musiqali shakli va ruhiyatini bilish; kuylashdagi kamchiliklar nafasning bo'linishlari, ovoz yutishdagi shov-shuvlar, tovushning siqiligi, qichqiriq, tovushda tomoq yoki burun belgilari, tovushning qaldirashi kabilarni bartaraf etish, mashg'ulotlar davomida konsertlarda, tanlovlarda ijrochi sifatida ishtirok etish – amaliy va nazariy asoslarda o'rgatiladi.

Vokal fanida musiqali teatr aktyorligi, dramatik teatr va kino aktyorligi, estrada aktyorligi, qo'g'irchoq teatri aktyorligi, vokal jamoalriga rahbarligi ixtisosliklari hamda kasbiy talim vositasida bo'lajak qo'shiqchi - aktyorni estetik va badiiy didlarini tarbiyalashi, ularni ovoz qo'yish malakalari bilan qurollantirishi, vokal texnikasi haqidagi ma'lumotlar va ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Yakka ijroning nazariy-amaliy asoslari va xususiyatlari. Ovozlariga klassifikatsiya berish. Ovoz apparati tizimi. Artikulyatsion apparat. Rezonatorlar. Diapozon va registrlar. Tovush hosil qilish va ohangdoshlik. Tovush hosil qilishning asosiy usullari. Asar matnini to'g'ri talaffuz etish. Asar mazmuniga mos badiiy-musiqiy ijro. Ritmni his etish. Xonandalikda dinamika, tembr va temp ahamiyati. Asar talqinida frazirovka.

Vokal ijrochiligi malakalari. Qo'shiqchilikda professional ovozlarini tarbiyalashda vokal sirlarini egallash xususiyatlari. Qo'yilgan ovoz malakasi. Badiiy-ijrochilik mahorati. Vokal ta'limi tarixidan. O'z ijrosini sozanda-jo'rnavoz bilan uyg'unlashtirish. Ansambl. Konsert ijrochiligi repertuarining ahloqiy-ma'naviy hamda vatanparvarlik ahamiyati. Milliy xonandalik. Milliy ijro uslublari. Akademik bastakarlar ijodida vokal asarlari. Operadan ariyalar. Romans va qo'shiqlar. Musiqali dramadan ariyalar. Vokal ijrochiligida kasbiylik darajasini shakllantirish.

Kuylash xususiyatlari. Qo'shiqlarning tasnifi. Ovoz sozlash mashqlari. Ovoz tarbiyasi. Baland va past ovozda kuylash. Mahalliy ijro uslublari. O'z ovozini jo'rnavoz ijrosiga moslash. Repertuar tanlash xususiyatlari. Asarlarning ovozga mosligi. Konsertlarga tayyorlanish. Asar mualliflari haqida ma'lumotlar.

Ijrochilik madaniyati. Ijroni shakllantirish. Sahna madaniyatiga rioya qilish. Akademik va klassik yo'nalishdagi asarlarning tonalligi. Ritm tuyg'usi. Melizmlarni ijro etish xususiyatlari. Milliy qochirim va nolalarni ijro etish.

Ijrochilik mahorati. Vokal texnikasi va ijrochilik imkoniyatlari. Dastur tanlash. Milliy va akademik qo'shiqchilik san'ati metodologiyasining prinsiplari. Yakka qo'shiqchilik orfoepiyasi. Yakka qo'shiqchilik ijodi shakllari va uslublari.

Yakka mashg'ulotlarning mazmuni

Yakka mashg'ulotlarda vokal-qo'shiq asarlari kuylanadi. Kuylanadigan asarlar quyidagi prinsiplar asosida tanlab olinadi: opera va muzdramalardan ariya va ariozalar, o'zbek, rus va qardosh davlatlar va dunyo kompozitorlarining ovoz uchun yozilgan asarlari vokal malakalar (vokal ovozini shakllantirish, diapozonni mustahkamlash va kengaytirish, ovoz apparatini yumshatish, tayanchli kuylash, kantilenali kuylash, vokal talaffuz) hosil qiluvchi, fanning mohiyatini anglatuvchi bo'lishi lozim.

Laboratoriya ishlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar

Fan bo'yicha laboratoriya ishlari namunaviy o'quv rejada ko'zda tutilmagan

Kurs ishini tashkil etish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar

Fan bo'yicha kurs ishi namunaviy o'quv rejasida rejalashtirilmagan

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Vokal fani bilan bog'liq bo'lgan mashhur aktyor–ashulachilar ijodi va xayoti haqidagi adabiyotlar, vokal haqidagi adabiyotlardan foydalanish. Musiqali drama va opera teatrlariga, konsertlarga, ko'rik tanlovlarga borib tomosha qilish va muxokama qilish. Talabalardan hozirgi zamon aktualligi fikrlarni aniqlash. Sahnada ijro etilgan ariya, romans va qo'shiqlarni muhokama qilish, ovoz yozuvi studiyalari, teleradiokompaniya kanallari va konsert zallaridan unumli foydalanish.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari

1. Ijro etiladigan asarlarni muallifi va asarlar janri bo'yicha ma'lumotga ega bo'lish hamda ularni o'rganish.
2. Vokal san'atida tanilgan respublika va jahon miqyosidagi buyuk san'atkorlar repertuaridan tinglash hamda o'rganish.
3. Vokal san'ati bo'yicha Respublikada o'tkaziladigan konkurslar va ko'riklarida qatnashgan, g'olib bo'lgan honandalar ijodini o'rganish.

Dasturning informatsion-metodik ta'minoti

Vokal fanini o'qitishda multimedia jihozlaridan foydalanib, mavzular bo'yicha ishlab chiqilgan POWER POINT formatdagi jadvallardan, kompyuter, audio va video jihozlaridan, diaprojektor va kadaskoplardan foydalaniladi. Shuningdek yakka mashg'ulotlar davomida maqsad va vazifalarini tavsiflovchi tarqatma materiallar, slaydlar hamda ko'rgazmali qurollardan foydalaniladi. Bundan tashqari quyidagilar ham qo'llaniladi.

- didaktik materiallar tayyorlash;
- tarmoqlar metodi;

- musiqiy-badiiy taxlil metodi
- internet tarmog‘i saytlari.
- taqqoslash-qiyoslash metodi

Foydalaniladigan adabiyotlar ro‘yxati

Asosiy adabiyotlar

1. S.Murotxonov, Sh.Pirmatov, G.Xalbayeva, F.Olimovlarning musiqali dramalardan parchalar. O‘quv qo‘llanma. - T., 1996.
2. S.Murotxonov, S.Xalbayeva, G.Olimovlarning romans va qo‘shiqlari. O‘quv qo‘llanma. -T., 2000.
3. X.Raximov. Vokalizlar
4. Sh.Pirmatov. Vokal texnikasi asoslari. O‘quv qo‘llanma. -T., 2011.
5. G.Xalbayeva. Taqdir. –T., 2005.
6. G.Xalbayeva. Yakkaxon qo‘shiqchilik asoslari. O‘quv qo‘llanma. -T., 2007.
7. Sh.Pirmatov. Xonandalik san’ati. O‘quv qo‘llanma. -T., 2011
8. M.Razzoqova. Akademik xonandalik asoslariga kirish. O‘quv qo‘llanma. - T., “Sharq”, 2015

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. S.Murotxanov, G.Xalbayeva. Musiqiy obraz yaratish jarayonlari. -T., 1998.
2. N.Qahharov, Y.Muradov. Yakka xonandalik. O‘quv qo‘llanma. -T., 2007.
3. B.Lutfullayev. Boburshox. O‘quv qo‘llanma. –T., 2008.
4. Sh.Pirmatov. Yakkaxon xonandalik. O‘quv qo‘llanma. – T., 2008.
5. N.Qahharov, Q. Ayubov. Vokal san’ati asoslari. -T ., 2008.
6. A.Sharipov. Yakkaxon va an’anaviy qo‘shiqchilik.1-jild.O‘quv qo‘llanma. – T., 2011.
7. Sh.Pirmatov. Yakkaxon qo‘shiqchilik. O‘quv qo‘llanma. – T., 2011.
8. A.Mallabayev. Yakkaxon qo‘shiqchilik. O‘quv qo‘llanma. – T., 2011.
9. D.Malikova. Estrada qo‘shiqlari.O‘quv qo‘llanma.-T, 2011.

Internet saytlari

1. www.artist.uz
2. www.ziyonet.uz
3. www.edu.uz
4. www.jazz.ru
5. www.atmuzik.ru
6. [www.universalia.nov.ru / instruments.](http://www.universalia.nov.ru/instruments)
7. www.muzik.uz

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRLIGI

O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN‘AT VA MADANIYAT INSTITUTI

Ro‘yxatga olindi:

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor

№ _____

201_ y. « ____ » _____

“ ____ ” _____ 201_ yil

V O K A L

FANIDAN

ISHCHI O‘QUV DASTUR

Bilim sohasi:	100 000	–	Gumanitar coha
Ta‘lim sohasi:	150 000	–	San‘at
Ta‘lim yo‘nalishi:	5151600	–	Xalq ijodiyoti (vokal jamoalariga rahbarlik)

Toshkent –2015

Fanning ishchi o'quv dasturi o'quv, ishchi o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

Pirmatov Sh.T. - O'zDSMI, «Vokal» kafedrası mudiri, professor.

Taqrizchilar:

¶
Muxamedova G. E. - O'z DK "Akademik xonandalik va opera tayyorlov" kafedrası dotsenti.

Lutfullaev B.A – O'DSMI, Vokal kafedrası professori, O'zbekiston Respublikasi san'at arbobi.

Fanning ishchi o'quv dasturi "Vokal" kafedrasining 201_ yil "___" avgustdandagi "___" - son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: _____ Pirmatov SH.T.

Fanning ishchi o'quv dasturi "Xalq ijodiyoti" fakultet kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2015 yil ___ avgustdagi ___-sonli bayonnoma).

Fakultet kengashi raisi: _____ Jumayev S.S.

Kelishildi: O'quv bo'limi boshlig'i _____ O'rozov A.N.

Kirish

Vokal jamoalari uchun malakali rahbarlarini tayyorlashda «Vokal» fani alohida o‘rin egallaydi. Xonandaning ovozi ashula aytishga moslash uning kelajak faoliyati muvaffaqiyatining garovidir. Bunda qo‘shiq yoki ashula aytish mahorati ovozni boshqara bilish mahorati bilan uyg‘unlashib ketadi. Shunday ekan, «Vokal» fani vokal – xor jamoalarining bo‘lajak rahbarlarini mustaqil mehnat faoliyatiga tayyorlashda hal qiluvchi ahamiyatga egadir.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari

"Vokal" fanining asosiy **maqsad va vazifasi** - talabalarini mustaqil mehnat faoliyatiga tayyorlash. Shunday ekan, vokal fani bo‘lajak vokal-xor jamoasi rahbariga (xormeysteri) qo‘shiq ayta olishini, o‘z mahoratini muttasil oshira borishini, qo‘shiqning u yoki bu xususiyatini va nozik musiqiy tomonlarini hamda ijro uslublari organi. Qo‘shiqni o‘zi aytib ko‘rsata bilishini, to‘g‘ri sozlangan ovoz negizidagi ijrochilik madaniyati sohibi bo‘lishni, milliy ijrochilik madaniyatining yetakchi qirralaridan bo‘lmish xalq qo‘shiqlari ijrochiligining ilg‘or an‘analarini saqlash va rivojlantirish hamda targ‘ib qilish muammolarini hal qilishda ijodiy yondoshish ko‘nikmasini beradi.

Fan bo‘yicha talabalarning bilimiga, ko‘nikma va malakasiga quyiladigan talablar

«Vokal» fanini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavrlar:

-Ovoz hosil qilish, ovoz xillari, ovoz diapozoni, ovoz paylari, nafas xillari va ularni ishlatish, yumshoq va qattiq tayanchli kuylash, talaffuz haqida **tasavvurga ega bo‘lishlari** ;

- yakka va ansambl ijrochilik uslublari namunalarini;
- erkak va ayol ovozlarining nomlanishini;
- a capella kuylash uslublari;

bilishi va ulardan foydalana olishi;

- tovush hosil qilish, nafas olish va talaffuzning o‘zaro bog‘liqligini unutmaslik, engil, shovqinsiz nafas olish va sekin chiqarish, o‘repernuarini kengaytirib borish **ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.**

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Vokal fani asosiy mutaxassislik fanlaridan bo‘lib, to‘rt o‘quv yili davomida o‘qitiladi. Ushbu fan xor sinfi, dirijyorlik, dirijyorlik amaliyoti, vokal ansambli, xor solfedjiosi kabi fanlar bilan bevosita bog‘liq holda

o'rganilib, chuqur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishni talab etadi.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot pedagogik texnologiyalar

Vokal fani o'rganish jarayonida o'qitishning quyidagi yangi texnologiyalaridan foydalanish ustoz va shogirdga birday samaralidir: kompyuter, audio-video vositalaridan foydalanish, yangi chet el va o'zbek milliy asarlarni doimiy tinglash, asarlarni mazmunan va musiqiy tahlil etish, hisobot kontsertlari o'tkazish.

ASOSIY QISM

Fanning nazariy asosiari

Vokal ijro etish yollari

Vokal xonandalik san'ati yo'llari, xalq va klassik vokal-ijrochiligining o'zaro aloqadorligi, estrada san'atining qo'shiqchilik faoliyatidagi o'rni, vokal ijrochiligining asosiy yo'llari, vokal-ijrochilik madaniyati, mashhur xonandalarning ijrochilik yo'llari, zamonaviy qo'shiqchilarning ijrochilik yo'llari.

Vokal janrlari

Ashula ijrochilik san'ati, romans ijrochilik san'ati, estrada qo'shiqlari (lirik, lapar va vatanparvarlik qo'shiqlar) ijrochiligi, maqom qo'shiqlari ijrochiligi, opera ariyalari va yirik shakldagi janr qo'shiqlari ijrochiligi, o'zbek xalq qo'shiqlari va jahon vokal ijrochiligi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Ijrochilik holatini o'zlashtirish, nafas olish va nafas chiqarish uslublarini o'zlashtirish, yoqimli va mayin tovush hosil qilish, so'zlar va bo'g'inlarni aniq va ravon talaffuz etish, tovush yonalishi bobidagi san'at malakalarini o'zlashtirish, qo'shiqning tabiati va mazmunidan kelib chiqqan holda bo'limlarga ajratib o'rganish, qo'shiqning kuyini alohida va garmoniyasini alohida o'rganish, qo'shiqni bir butun musiqiy asar sifatida o'rganish va o'zlashtirish.

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Mustaqil ta'lim mazmuni shundan iboratki, talabalar o'zlari tanlagan kasblari bo'yicha chop etilgan dasrlıklar, o'quv qo'llanmalar, mutaxassis va mashhur xonandalarning ilmiy maqolalarini va u ylardagi ilg'or fikr-mulohazalarni, tajribalarni o'zlashtirishlari maqsadga muvofiq. Talaba o'rgana boshlagan qo'shig'ining muallifi, ijodiy faoliyati, uning o'ziga xos jihatlari va o'zbek milliy musiqa madaniyatida tutgan o'rni haqida o'qib, bilib olishi zarur. So'ngra qo'shiqning so'zlari uning mazmunini anglab yetmog'i lozim. Keyinchalik qo'shiqning avval kuyini, so'ngra garmoniyasi va fortepiano

partiyasini o'rganishi kerak. Shundagina talaba qo'shiqning tabiati, mazmuni va xarakterini idrok etishi mumkin bo'ladi.

Talabalar mustaqil ishini tayyorlashda muayyan fanning yakka ijrochilik xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi ish shakllaridan foydalanishlari tavsiya etiladi:

- vokal fani bo'yicha bilimlarini kengaytirish, ijro yollarini mukammal o'rganish;
- vokal ijrochiligiga oid manbalarni to'plash va ularni ijro qilishga erishish;
- yakka ijrochilik ko'nikmasini mustahkamlash bo'yicha ish olib borish;
- hududiy musiqiy uslublar bo'yicha asarlarni janrlar asosida to'plash;
- vazn asoslari, nota va she'r matni ustida ish olib borish;

Fanning yakka, amaliy va mustaqil mashg'ulotlarining soatlar bo'yicha taqsimot jadvali

Kurs	Semestr	O'quv haftasi	Soatlarni taqsimlash (yakka.)	Haftada soatlar ja'mi	Yillik soat hisoboti
1	1	18	18	1	
	2	18	18	1	36
2	3	18	18	1	36
	4	18	18	1	
3	5	18	18	1	54
	6	18	36	2	
4	7	18	18	1	38
	8	10	20	2	

"Vokal" bo'yicha 4 yillik o'quv davomidagi soatlar **jami** - 164 soat, mustaqil ta'lim -118 coar

Yakka (amaliy) mashg'ulotlar mavzulari 1-semestr 18 soat

1- mashg'ulot. "Vokal" fani maqsad va vazifalari. (1 soat)

Reja: 1. Fanning maqsadi.

2. Fanning vazifasi.

2-mashg'ulot. Vokal xonandalik san'ati yollari va ovoz klasifikatsiyasi. (1 soat)

Reja: 1. Vokal xonandalik ovozlari.
2. Soprano, alt, tenor, bas.

3-mashg'ulot. Vokal xonandalik san'ati yollari va ovoz klasifikatsiyasi. (1 soat)

Reja: 1. Vokal xonandalik ovozlari.
2. Tenor, bas.

4-mashg'ulot. Repertuar tanlash (1 soat)

Reja: 1. Dastur talablari asosida repertuar tanlash.
2. Imkoniyatlarni hisobga olgan holda asarlar tanlash.

5-mashg'ulot. Asarlar mualliflari haqida ma'lumot. (1 soat)

Reja: 1. Asar bastakori haqida.
2. Matn muallifi haqida.

6-mashg'ulot. Nafas olish va nafas chiqarish uslublarini o'zlashtirish. (1 soat)

Reja: 1. Nafas olish uslublari haqida tushuncha berish.
2. Ko'krakdan, aralash-ko'krak va qorin bo'shlig'i bilan, qorin bo'shlig'i-diafragmaga nafas olish.

7-mashg'ulot. Uncha katta bo'lmagan ovoz sozlash mashqlarini o'rgatish. (1 soat)

Reja: 1. Ovozlarining bo'linishi va ularning diapozoni.
2. Qo'shiq kuylash jarayonida nafas olish va nafas chiqarish asoslari.

8-mashg'ulot. Bosh va ko'krak qismida joylashgan tovush tebranishiga xizmat qiluvchi a'zolari to'g'ri ishlata bilish yollari ustida ishlash. (1 soat)

Reja: 1. Gavda va boshni to'g'ri tutishni o'rganish.
2. O'tgan darslarda olingan ko'nikmalar ustida ishlash.

9-mashg'ulot. Vokal ijrochilik madaniyati, yoqimli va mayin tovush hosil qilish ustida ishlash. (2 soat)

Reja: 1. Yoqimli tovush hosil qilish.
2. Yoqimli va mayin tovushni shakllantirish.

10-mashg'ulot. Qattiq tovush hosil qilishni o'rgatish. (1 soat)

Reja: 1. Qattiq tovush hosil qilish.
2. Qattiq tovushni shakllantirish.

11-mashg'ulot. Tovush yonalishlari turlari. (1 soat)

- Reja: 1. Legato, non legato, staccato.
2. Tovush yonalishlari orasida nafas olish va nafas chiqarish.

12-mashgʻulot. Diktsiya – nutq talaffuzini oʻrgatish. (1 soat)

- Reja: 1. Unli tovushlarni kuylash va nafasni toʻgʻri ishlatish.
2. Undosh tovushlarni kuylash va nafasni toʻgʻri ishlatish.

13-mashgʻulot. Nafas olish va nafas chiqarish uslublarini mustahkamlash. (1 soat)

- Reja: 1. Nafas olish konikmalari ustida ishlash.
2. Koʻkrakdan, aralash-koʻkrak va qorin boʻshligʻi bilan, qorin boʻshligʻi-diafragmaga nafas olish.

14-mashgʻulot. Diktsiya – nutq talaffuzini rivojlantirish. (1 soat)

- Reja: 1. Unli tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni toʻgʻri ishlatish.
2. Undosh tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni toʻgʻri ishlatish.

15-mashgʻulot. Artikulyatsiya- jagʻ va ogʻiz mushaklarini ishlatish (1 soat)

- Reja 1. Jagʻ va ogʻiz mushaklarini ishlatish uchun mashqlar kuylash.
2. Maxsus vokalizlarni koʻylash.

16-mashgʻulot. Dinamika. (1 soat)

- Reja: 1. Asar badiiyligi ustida ishlash.
2. Asarga saykal berish.

17-mashgʻulot. Artistizm. (1 soat)

- Reja: 1. Asarni eshituchiga yetkaza bilish ustida ishlash.
2. Saxnada ijro maxoratini koʻrsata bilish va uning ustida ishlash.

18-mashgʻulot. Konsertga tayorgarlik (1 soat)

- Reja: 1. Konsert dasturida asarning mohiyatini koʻrsata bilish.
2. Ijro etish.

2-semestr 18 soat

1-mashgʻulot. Soʻz va boʻigʻnlarni aniq va ravon talaffuz etishni oʻrgatish. (1soat)

- Reja: 1. Ovoz sozlash mashqlarini kuylash.
2. Boʻigʻnlarni toʻgʻri kuylashni oʻrgatish.

2-mashg'ulot. Tovush hosil qilishda dinamik belgilarning o'ziga xosligi. (1 soat)

Reja: 1. Forte, piano, mezzo forte, mezzo piano, kreshcendo, diminuyendo.
2. Dinamik tovush hosil qilishda nafas olish va nafas sarflash.

3-mashg'ulot. Tovushni to'g'ri yonaltirish malakasini rivojlantirish. (1 soat)

Reja: 1. Tovushni to'g'ri yonaltirish usullari.
2. Tovush hosil qilishda ritmni his qilishni o'rgatish.

4-mashg'ulot. Xalq va klassik vokal ijrochiligining o'zaro aloqadorligi, xalq qo'shiqlarini tabiati va mazmuniga qarab bo'limlarga ajratish. (1 soat)

Reja: 1. Oddiygina xalq qo'shiqlaridan o'rganish.
2. Xalq qo'shiqlarini kuylaganda nafas olish va nafas chiqarishni o'rgatish.

5-mashg'ulot. Qo'shiq aytish malakasini nafas olish va nafas chiqarish malakasi bilan uyqunlashtirish. (1 soat)

Reja: 1. Qo'shiq aytish malakasini takomillashtirish.
2. Qo'shiq aytishda to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.

6-mashg'ulot. Ovoz sozlash mashqlarida tovushlarni talaffuz qilishning barcha registrlarda o'rgatish. (1 soat)

Reja: 1. Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish qo'shiq aytishning asosiy tamoyili.
2. Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishning barcha registrlarda o'z imkoniyatlaridan to'liq foydalangan holda kuylash.

7-mashg'ulot. Qo'shiqning kuyini solfedjio qilib kuylashni o'rgatish. (1 soat)

Reja: 1. Qo'shiq kuyini solfedjio qilib kuylash.
2. Ovoz sozlash mashqlari bilan ovoz diapozonini (ko'lamini) kengaytirish malakasini shakllantirish ustida ishlash.

8-mashg'ulot. Zamonaviy qo'shiqchilarning ijrochiligi, qo'shiq aytishda intonatsiyaning ahamiyati. (1 soat)

Reja: 1. Tovushni bosh tomonga yonaltirishni o'rgatish.
2. Og'izni yumib ovoz sozlash mashqlarini kuylash.

9-mashg'ulot. Artikulyatsiya apparati organlarini shakllantirish. (1 soat)

Reja: 1. Pastki jag' harakatini shakllantirish.
2. Qo'shiqlarni musiqiy asar sifatida o'rganish va o'zlashtirish.

10-mashg'ulot.

Reja .Artikulyatsiya- jag' va og'iz mushaklarini ishlatish (1 soat)
Reja 1.Jag' va og'iz mushaklarini ishlatish uchun mashqlar kuylash.

2. Maxsus vokalizlarni ko‘ylash.

11-mashg‘ulot. Tovush yonalishlari turlari. (1 soat)

Reja: 1. Legato, non legato, staccato.

2. Tovush yonalishlari orasida nafas olish va nafas chiqarish.

12-mashg‘ulot. Diktsiya – nutq talaffuzini o‘rgatish. (1 soat)

Reja: 1. Unli tovushlarni kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

2. Undosh tovushlarni kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

13-mashg‘ulot. Nafas olish va nafas chiqarish uslublarini mustahkamlash. (1 soat)

Reja: 1. Nafas olish konikmalari ustida ishlash.

2. Ko‘krakdan, aralash-ko‘krak va qorin bo‘shlig‘i bilan, qorin bo‘shlig‘i-diafragmaga nafas olish.

14-mashg‘ulot. Diktsiya – nutq talaffuzini rivojlantirish. (1 soat)

Reja: 1. Unli tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

2. Undosh tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

15-mashg‘ulot. Артикуляция- жағ ва оғиз мушакларини ишлатиш (1 соат)

Reja 1. Жағ ва og‘iz mushaklarini ishlatish uchun mashqlar kuylash.

2. Maxsus vokalizlarni ko‘ylash.

16-mashg‘ulot. Dinamika. (1 soat)

Reja: 1. Asar badiiyligi ustida ishlash.

2. Asarga saykal berish.

17-mashg‘ulot. Artistizm. (1soat)

Reja:1.Asarni eshituchiga yetkaza bilish ustida ishlash.

2.Saxnada ijro maxoratini ko‘rsata bilish va uning ustida ishlash.

18-mashg‘ulot. Konsertga tayorgarlik(1soat)

Reja:1.Konsert dasturida asarning mohiyatini ko‘rsata bilish.

2. Ijro etish.

3- semestr 18 soat

1-mashg‘ulot. Ijrochilik holatini o‘zlashtirish va romans ijrochiligi ustida ishlash. (1 soat)

- Reja: 1. Tik turgan holatda gavda, bosh, qo'l va oyoqlarni to'g'ri tuta bilish.
2. Tik turgan holatda romans kuylash.

2-mashg'ulot. Tik turgan holda kuylaganda nafas olish va nafas chiqarish. (1 soat)

- Reja: 1. Tik turgan holatda estrada qo'shiqlarini kuylash.
2. Kuylash vaqtida to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.

3-mashg'ulot. O'tirgan holda kuylashni o'rganish. (1 soat)

- Reja: 1. O'tirgan holatda gavda, bosh, qo'l va oyoqlarni to'g'ri tuta bilish.
2. O'tirgan holatda maqom qo'shiqlarini kuylash, to'g'ri nafas olish va nafasni chiqarish.

4-mashg'ulot. Nafas olish va nafas chiqarish uslublarini o'zlashtirish, mashhur xonandalar ijodiy yollari bilan tanishtirish. (1 soat)

- Reja: 1. To'g'ri nafas olish va nafas chiqarish yollari.
2. Noto'g'ri nafas olish va uning zararli tomonlari.

5-mashg'ulot. Qo'shiq aytishda tempning his qilishini muhimligi. (1 soat)

- Reja: 1. Vokaldagi temp turlari.
2. Asar tempiga qarab nafas olish va nafas chiqarish.

6-mashg'ulot. Xalq qo'shiqlarini kuylashda nafas olish va nafas chiqarish, o'zbek xalq janrlari. (1 soat)

- Reja: 1. O'zbek xalq janrlari haqida ma'lumot berish.
2. Qo'shiq kuylashda tempni his qilish, nafas olish va nafas chiqarish.

7-mashg'ulot. Yoqimli, mayin va qattiq tovush hosil qilish ustida ishlash. (1 soat)

- Reja: 1. Yoqimli tovush hosil qilishda nafas olish va nafas chiqarish.
2. Yoqimli tovush hosil qilishdagi ovoz pardalarining ishlatilishi.

8-mashg'ulot. Qattiq tovush hosil qilish. (1 soat)

- Reja: 1. Qattiq tovush hosil qilishda artikulyatsiya apparatini to'g'ri ishlatish.
2. Qattiq tovush hosil qilishda nafas olish va nafas chiqarish.

9-mashg'ulot. Tovush hosil qilish malakasini rivojlantirish, unda nafas olish va nafas chiqarishning muhimligi. (1 soat)

- Reja: 1. Tovush hosil qiluvchi rezonatorlar.
2. Tovush hosil qilishda nafas olish va nafas chiqarish.

10-mashg'ulot. Barcha o'tilgan mashg'ulotlardagi ko'nikmalarni takrorlash va mustaqamlash. (1 soat)

Reja: 1. O‘tirgan xolda to‘g‘ri nafas olish va nafasni chiqarishni mashqlar orqali o‘rganish.

2. Qo‘shiq kuylashda nafas olish va nafas chiqarish.

11-mashg‘ulot. Tovush yonalishlari turlari. (1 soat)

Reja: 1. Legato, non legato, staccato.

2. Tovush yonalishlari orasida nafas olish va nafas chiqarish.

12-mashg‘ulot. Diktsiya – nutq talaffuzini o‘rgatish. (1 soat)

Reja: 1. Unli tovushlarni kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

2. Undosh tovushlarni kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

13-mashg‘ulot. Nafas olish va nafas chiqarish uslublarini mustahkamlash. (1 soat)

Reja: 1. Nafas olish konikmalari ustida ishlash.

2. Ko‘krakdan, aralash-ko‘krak va qorin bo‘shlig‘i bilan, qorin bo‘shlig‘i-diafragmaga nafas olish.

14-mashg‘ulot. Diktsiya – nutq talaffuzini rivojlantirish. (1 soat)

Reja: 1. Unli tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

2. Undosh tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni to‘g‘ri ishlatish.

15-mashg‘ulot. Artikulyatsiya-jag‘ va og‘iz mushaklarini ishlatish (1 soat)

Reja 1. Jag‘ va og‘iz mushaklarini ishlatish uchun mashqlar kuylash.

2. Maxsus vokalizlarni ko‘ylash.

16-mashg‘ulot. Dinamika. (1 soat)

Reja: 1. Asar badiiyligi ustida ishlash.

2. Asarga saykal berish.

17-mashg‘ulot. Artistizm. (1 soat)

Reja: 1. Asarni eshituchiga yetkaza bilish ustida ishlash.

2. Saxnada ijro maxoratini ko‘rsata bilish va uning ustida ishlash.

18-mashg‘ulot. Konsertga tayorgarlik (1 soat)

Reja: 1. Konsert dasturida asarning mohiyatini ko‘rsata bilish.

2. Ijro etish.

4-semestr 18 soat

1-mashg‘ulot. Tovushni yollash (YUrgizish) usullari. (2 soat)

- Reja: 1. Legato, non legato, stakkato, markato ijro etish.
2. Tovush yollash usullarida nafas olish va nafas chiqarish.

2-mashg'ulot. Diktsiya-so'z va bo'ig'nlarni aniq va ravon talaffuz qilish. (2 soat)

- Reja: 1. Qo'shiq kuylaganda so'z va bo'ig'nlarni to'g'ri talaffuz qilishga erishish.
2. Diktsiyada ishlatiladigan artikulyatsiya apparatlari.

3-mashg'ulot. Faltset - opera ariyalari va yirik shakldagi janr qo'shiqlari ijrochiligida. (2 soat)

- Reja: 1. Faltset kuylash tushunchasi haqida ma'lumot berish.
2. Opera ariyalarini kuylaganda faltsetdan foydalanish.

4-mashg'ulot. Tovush hosil qilish va qo'shiq aytish malakasini shakllantirish. (2 soat)

- Reja: 1. Tovush hosil qilish va qo'shiq aytishda ritm, tempni his qilish.
2. Qo'shiq kuylashda dinamik belgilariga ahamiyat berish.

5-mashg'ulot. Unli va undosh tovushlarni kuylash. (2 soat)

- Reja: 1. Unli tovushlarni kuylash.
2. Undosh tovushlarni kuylash.

6-mashg'ulot. Qo'shiqning tabiati va mazmunini janrlarga ajratish, estrada qo'shiqlari (lirik, lapar va vatanparvarlik qo'shiqlari). (2 soat)

- Reja: 1. Qo'shiqning tabiati va mazmunidan kelib chiqqan holda janrlarga ajratishni o'rganish.
2. Ovoz pardalarini saqlash.

7-mashg'ulot. Qo'shiqni kuyi va garmoniyasini kuylashni o'rganish. (2 soat)

- Reja: 1. Qo'shiqdagi intervallarni kuylash.
2. Qo'shiqni solfedjio qilib kuylash.

8-mashg'ulot. Barcha o'tilgan mashg'ulotlardagi ko'nikmalarni takrorlash va mustaqamlash. (1 soat)

- Reja: 1. YUqori pozitsiya tovushlarini kuylashda toza va aniq intonatsiyaga erishish.
2. Tovush yollash usullarida nafas olish va nafas chiqarish.

9-mashg'ulot. Artikulyatsiya- jag' va og'iz mushaklarini ishlatish (2 soat)

- Reja 1. Jag' va og'iz mushaklarini ishlatish uchun mashqlar kuylash.
2. Maxsus vokalizlarni ko'ylash.

5-semetr (18 soat)

1-mavzu. Ijrochilik holatlarini o'zlashtirish ustida ishlash. (2 soat)

Reja: 1. Tik turgan holatda kuylash.
2. Tik turgan holatda kuylaganda nafas olish va nafas chiqarish.

2-mavzu. O'tirgan holatda kuylash ustida ishlash. (2 soat)

Reja: 1. O'tirgan holatda kuylash.
2. O'tirgan holatda kuylaganda nafas olish va nafas chiqarish.

3-mavzu. nafas olish va nafas chiqarish uslublarini o'zlashtirish. (2 soat)

Reja: 1. Ko'krak qorin nafas olish.
2. Aralash – pastki qovurg'a-diafragma nafas olish.

4-mavzu. Noto'g'ri nafas olish va nafas chiqarishning zarari. (2 soat)

Reja: 1. YUqori ko'krak nafas olish.
2. Noto'g'ri nafas olishning zararli tomonlari.

5-mavzu. Tovush hosil qilishda nafas olish va nafas chiqarish yollari. (2 soat)

Reja: 1. Tovush hosil qilishdagi to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.
2. Tovush rezanatorlari.

6-mavzu. Yopiq ovozda kuylash. (2 soat)

Reja: 1. YOpiq ovozda ovoz sozlash mashqlarini kuylash.
2. YOpiq ovozda kuylaganda to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.

7-mavzu. xalq qo'shiqlarini kuylaganda so'z va bo'g'inlarni to'g'ri talaffuz qilish. (2 soat)

Reja: 1. Xalq qo'shiqlarini xarakterini o'rganish.
2. Xalq qo'shiqlaridagi so'z va bo'g'inlarni to'g'ri kuylash.

8-mavzu. So'z va bo'g'inlarni ravon va aniq kuylash. (2 soat)

Reja: 1. Pastki registrlarda kuylaganda so'z va bo'g'inlarni aniq va ravonligiga erishish.
2. YUqori registrlarda kuylaganda so'z va bo'g'inlarni aniq va ravonligiga erishish.

9-mavzu. CHet el qo'shiqlarini kuylaganda so'z va bo'g'inlarni to'g'ri talaffuz qilish ustida ishlash. (2 soat)

Reja: 1. Asarni xarakterini o'rganish.
2. So'z va bo'g'inlarni to'g'ri kuylash, nafas olish va nafas chiqarish.

6-semstr 36 soat

1-mavzu. Qo'shiqlarni tabiati va mazmunidan kelib chiqqan holda turli musiqa bezaklaridan (melizmlar) foydalanish. (4soat)

Reja: 1. Og'izni Yumgan holatda kuylaganda musiqa bezaklaridan foydalanish.

2. Og'izni ochgan holatda kuylaganda musiqa bezaklaridan foydalanish. Glissando.

2-mavzu. Tovushni to'g'ri yonaltirish. (4 soat)

Reja: 1. Legato, non legato, markato, stakkato.

2. Tovushni to'g'ri yollashda nafas olish va nafas chiqarish.

3-mavzu. Qo'shiq kuyini va garmoniyasini alohida kuylash. (4 soat)

Reja: 1. Ovoz sozlash mashqlarida qo'shiq kuyidan foydalanish.

2. Qo'shiq kuyini solfedjio qilib kuylash.

4-mavzu. Major, minor, xalq ladlarini kuylashni o'rganish. (4 soat)

Reja: 1. Major va minor ladlari.

2. Xalq ladlari.

5-mavzu. Qo'shiqlardagi o'lchovlar va ritmik xususiyatlar. (4 soat)

Reja: 1. Ovoz sozlash mashqlarini kuylashda ritmni his qilish.

2. Oddiy, qiyin va aralash o'lchovlar.

6-mavzu. Qo'shiqni bir butun musiqiy asar sifatida o'rganish. (4 soat)

Reja: 1. Qo'shiqni tabiati, mazmuni, tempi, o'lchovi haqida ma'lumot berish.

2. Qo'shiqdagi dinamik belgilar.

7-mavzu. Intervallar va akkordlar kuylash. (4 soat)

Reja: 1. Intervallar kuylash.

2. Akkordlar kuylash.

8-mashg'ulot. Artistizm. (4 soat)

Reja: 1. Asarni eshituchiga yetkaza bilish ustida ishlash.

2. Saxnada ijro maxoratini ko'rsata bilish va uning ustida ishlash.

9-mashg'ulot. Konsertga tayorgarlik (4 soat)

Reja: 1. Konsert dasturida asarning mohiyatini ko'rsata bilish.
2. Ijro etish.

7-semestr 18 soat

1-mavzu. Ijrochilik holatlarini o'zlashtirish. (2 soat)

Reja: 1. O'tirgan holatda pastki registrlarda kuylash.
2. O'tirgan holatda YUqori registrlarda kuylash.

2-mavzu. YUqori registrlarda tovush hosil qilish, nafas olish va nafas chiqarish.

(2 soat)

Reja: 1. YUqori registrlarda kuylaganda unli va undosh tovushlarni to'g'ri kuylash.
2. YUqori registrlarda kuylaganda to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.

3-mavzu. Pastki registrlarda tovush hosil qilish, nafas olish va nafas chiqarish.
(2 soat)

Reja: 1. Pastki registrlarda kuylaganda so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish.
2. Pastki registrlarda kuylaganda to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.

4-mavzu. Tovush hosil qilish va qo'shiq kuylash yollarini rivojlantirish. (2 soat)

Reja: 1. YOqimli va mayin tovush hosil qilish.
2. Qattiq tovush hosil qilish.

5-mavzu. Melodik kuylaganda aniq ohangdorlikka erishish ustida ishlash. (2 soat)

Reja: 1. Intervallarning aniq va sof kuylanishi.
2. Intervallarni kuylaganda to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.

6-mavzu. Tovush hosil qilishda major va minor intervallarini to'g'ri intonatsiya qilish. (2 soat)

Reja: 1. Ovoz sozlash mashqlarini kuylash.
2. Major va minor intervallarini kuylash.

7-mavzu. A-kapella usulida kuylash malakasini o'rganish. (2 soat)

Reja: 1. A-kapella usulida ovoz sozlash mashqlarini kuylash.
2. A-kapella usulida hajmi katta bo'lmagan asar ijro etish.

8-mavzu. A-kapella usulida xalq qo'shiqlarini kuylash, so'z va bo'g'inlarni aniq va ravon talaffuz qilishni o'rganish. (2 soat)

Reja: 1. A-kapella usulida xalq qo'shiqlarini kuylash.

2. A-kapella usulida xalq qo'shiqlaridagi so'z va bo'g'inlarni to'g'ri talaffuz etish.

9-mavzu. Qo'shiqlarni xarakterini o'rganish. (2 soat)

Reja: 1. Qo'shiqlarni mazmunan his etishni o'rganish.

2. Qo'shiq kuylaganda qo'shiq xarakterini to'g'ri tushunib olishni o'rganish.

8-semestr 6 soat

1-mavzu. Qo'shiqlardagi tovush yonalishi turlari. (2 soat)

Reja: 1. Legato, non legato, stakkato.

2. Tovush yonalishi turlarini kuylaganda to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish.

2-mavzu. xalq qo'shiqlaridagi so'z va bo'g'inlarni to'g'ri talaffuz bilan kuylash.

(2 soat)

Reja: 1. So'z va bo'g'inlarni to'g'ri kuylashga doir ovoz sozlash mashqlarini kuylash.

2. Hajmi katta bo'lgan xalq qo'shiqlarini so'z va bo'g'inlarini to'g'ri kuylash.

3-mashg'ulot. Zamonaviy qo'shiqchilarning ijrochiligi, qo'shiq aytishda intonatsiyaning ahamiyati. (2 soat)

Reja: 1. Tovushni bosh tomonga yonaltirishni o'rgatish.

2. Og'izni yumib ovoz sozlash mashqlarini kuylash.

12-mashg'ulot. Diktsiya – nutq talaffuzini o'rgatish. (2 soat)

Reja: 1. Unli tovushlarni kuylash va nafasni to'g'ri ishlatish.

2. Undosh tovushlarni kuylash va nafasni to'g'ri ishlatish.

13-mashg'ulot. Nafas olish va nafas chiqarish uslublarini mustahkamlash. (2 soat)

Reja: 1. Nafas olish konikmalari ustida ishlash.

2. Ko'krakdan, aralash-ko'krak va qorin bo'shlig'i bilan, qorin bo'shlig'i-diafragmaga nafas olish.

14-mashg'ulot. Diktsiya – nutq talaffuzini rivojlantirish. (2 soat)

Reja: 1. Unli tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni to'g'ri ishlatish.

2. Undosh tovushlardan tuzilgan tez aytishlar kuylash va nafasni to'g'ri ishlatish.

15-mashg'ulot. Артикуляция- жағ ва оғиз мушакларини ишлатиш (2 соат)

Reja 1. Жағ ва og'iz mushaklarini ishlatish uchun mashqlar kuylash.

2. Maxsus vokalizlarni ko'ylash.

16-mashg'ulot. Dinamika. (2 soat)

Reja: 1. Asar badiiyligi ustida ishlash.

2. Asarga saykal berish.

17-mashg'ulot. Artistizm. (2soat)

Reja: 1. Asarni eshituchiga yetkaza bilish ustida ishlash.

2. Saxnada ijro maxoratini ko'rsata bilish va uning ustida ishlash.

18-mashg'ulot. Konsertga tayorgarlik (2soat)

Reja: 1. Konsert dasturida asarning mohiyatini ko'rsata bilish.

2. Ijro etish.

3. TA'LIM TEXNOLOGIYASI

Mavzu	“Vokal” faninig maqsadi va vazifasi
Maqsad va vazifalar	Talabalarga vokal ijrochilik san'atining mohiyati, unda jo'r bo'ladigan cholg'ular, vokal guruhlari va ijro uslublarini tushuntirish. Nota materiallarini qanday o'zlashtirilganligini, ijro etilishini nazorat qilish, talabalarning bilimlarini baholash.
O'quv jarayonining mazmuni	Vokal tushunchasining mohiyati. Uslublar.
O'quv jarayonini amalga oshirish texnologiyasi	Metod: Og'zaki bayon, kuylab berish, fortepiano jo'rligida ijro etib berish. Forma: Amaliy. Vosita: Sibelius 4 dasturi, CD, DVD yozuvlar, tarqatma materiallar. Usul: Nota matnlari. Nazorat: Og'zaki, amaliy ijro, o'zini eshitish. Baholash: Adolatli. Oshkoralik. Rag'batlantirish.
Kutiladigan natijalar	O'qituvchi: Asarni qisqa vaqt ichida barcha talaba tomonidan

	o'zlashtirishiga erishadi. Ijro mahoratini rivojlantirib, ijro sifati yaxshilanadi. Mashg'ulot davomida talabani faolligini oshiradi va qiziqish uyg'otadi. Dars yakunida talabani baholaydi. O'z oldiga qo'ygan maqsadga erishadi. Talaba: Vokal ijrochiligiga oid yangi bilimlarga ega bo'ladi. Fortepiano va MP3 jo'rligida kuylash bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'ladi. Ijroda badiiylik rivojlanadi, eslab qolish qobiliyati kuchayadi. Ijro etish jarayonidagi xatoliklarini eshitishni o'rganadi. O'rganayotgan asarlarini mualliflari bilan tanishib, asarning mazmun mohiyatini tushunib ijro etishni o'rganib boradi.
Kelgusi natijalar	O'qituvchi: Har bir asarni yakka ijrosini o'zlashtirish va dars jarayoniga tadbqiq etish, takomillashtirish, o'z ustida ishlash, asarni hayotiy voqealar bilan bog'lash. O'zining pedagogik va metodik mahoratini oshirish. Talaba: Amaliy ijro asosida nota matnlari bilan mustaqil ishlashni o'rganish, o'z ijrosini jamoa ijrosiga moslashtirish. Shu asar asosida qo'shimcha materiallarni topish, ularni tahlil qilish. Ko'nikma va malakalarni hosil qilish.

Amaliy mashg'ulotlar uchun ishlanmalar

Vokal fani vokal jamoalari tashkilotchisi tayyorlashda mutaxassislik fanlaridan biridir. Ushbu fanni o'qitish jarayonida vokal ijrochiligi tarixi, vokal va o'zbek milliy merosidan o'rin olgan asarlar bilan bir qatorda bastakor hamda kompozitorlar yaratgan asarlar, qo'shiq aytish jarayonida gavdani tik holda tutish, hatto o'tirib ijro qilgandagi holatlar, to'g'ri nafas olish, uni to'g'ri sarflash yol-yoriqlari, ijrodagi nafas olish bilan jismoniy nafas olishning farqi ham chuqur o'rgatiladi.

Qo'shiq aytish davomida artikulyatsiya apparatining ahamiyat nechog'li katta ekanligi ma'lum. SHu sababli uning erkin ishlatilishi, unli va undosh tovushlarning to'g'ri talaffuz etilishi muhim ahamiyatga ega.

Ijroning chiroyli va eshituvchiga yetib borishida YUqorida aytib o'tilganlar bilan birga asarning mazmun mohiyatini chuqur anglab yetish ham muhimdir. Shunga ko'ra, har bir tanlab olingan asarni mazmuni chuqur tahlil etiladi.

Nafas olish o'rinlarini (frazalarini) aniqlash ham bulardan mustasno emas. SHunday ekan to'g'ri nafasdan foydalanish va o'z o'rnida nafas olish, ayniqsa so'z bo'g'inlarini bo'lmagan holda nafas olish maqsadga muvofiq.

Kurs va semestrlar bo'yicha beriladigan taxminiy asarlar
1 va 2 – semestrlar

№	Mavzuning (asarning) nomlanishi	Ajratilgan soat	Ta'lim shakli	Dars turi	Ta'lim vositalari
1	“Quyoshiston”	4	Amaliy	Amaliy ijro, og‘zaki bayon	Nota materiallai, CD, DVD
2	“Bahor qo‘shig‘i”	4			
3	“Intizorman”	4			
4	“CHaman ichra”	4			
5	“Go‘zal Toshkent”	4			
6	“O‘ynasin”	4			
7	“Ra’nolanmasun”	4			
8	“Ey sarvi ravon”	4			
9	“Ey nozanin”	4			
	Jami	36			

3 va 4 – semestrlar

№	Mavzuning (asarning) nomlanishi	Ajratilgan soat	Ta'lim shakli	Dars turi	Ta'lim vositalari
1	“Muxabbat”	4	Amaliy	Amaliy ijro, og‘zaki bayon	Nota materiallai, CD, DVD
2	“Meni eslagin”	4			
3	“Ko‘rmadim”	4			
4	“Qaydasan”	4			
5	“O‘ynab o‘ting shabbodalar”	4			
6	“Karnaval valsi”	4			
7	“Hidoyatxon ariyasi”	4			
8	“Nadejda”	4			
9	“Sevdim dildan”	4			
	Jami	36			

5 va 6 – semestrlar

№	Mavzuning (asarning) nomlanishi	Ajratilgan soat	Ta`lim shakli	Dars turi	Ta`lim vositalari
1	“Qalam qoshingda”	4	Amaliy	Amaliy ijro, og‘zaki bayon	Nota materiallai, CD, DVD
2	“Davra qo‘shig‘i”	3			
3	“Ne gordis”	4			
4	“Ax ты, dushechka”	4			
5	“Drujba”	3			
6	“Exo lyubvi”	6			
7	“O‘zbek qizi ovozi”	6			
8	“Barnolarning barnosi”	6			
9	“Maftun bo‘ldim” “Maftuningman kinofilmidan”	6			
10	O‘zgacha”.	6			
11	Sevimli yorim	6			
	Jami	54			

7 va 8 – semestrlar

№	Mavzuning (asarning) nomlanishi	Ajratilgan soat	Ta`lim shakli	Dars turi	Ta`lim vositalari
1	“Gori, gori, moya zvezda”	3	Amaliy	Amaliy ijro, og‘zaki bayon	Nota materiallai, CD, DVD
2	Podari mne platok	3			
3	“Raqqosasidan”	3			
4	“Sallamno”	3			

5	“Qurboning bo‘lay”	3			
6	“Kecham tong otdi”	3			
7	“Ottsveli xrizantemy”	2			
	Jami	20			

Amaliy mashg‘ulotlar uchun taxminiy asarlar ro‘yxati
O‘zbek kompozitorlari va bastakorlarining asarlari

1. “Baxt quyoshi”. F.Sodiqov musiqasi, M.Qoriyev she‘ri
2. “Ko‘rmadim”. Doni Zokirov musiqasi, A.Navoiy she‘ri
3. “Maftuningman” k. f. dan. YUlduz ashulasi. Manas Leviyev musiqasi
4. “Dugonalar”. Sulaymon YUdakov musiqasi, SHarof Rashidov she‘ri
5. “Chaman ichra”. O‘zbek xalq qo‘shig‘i, T.To‘la she‘ri
6. “Sevikli yor”. H.Izomov musiqasi, M.Boboyev she‘ri
7. “O‘zgacha”. D.Zokirov musiqasi, Z.Fatxullin she‘ri
8. “O‘rik gullaganda”. M.Leviyev musiqasi, H.Olimjon she‘ri
9. “Intizorman”. SH.Ramazonov musiqasi, M.Rahmon she‘ri
10. “Vodiy durdonasi”. G‘.Qodirov musiqasi, X.SHaripov she‘ri
11. “Davron suraylik”. O‘zbek xalq qo‘shig‘i, H.Raximov for-no uchun qayta ishlagan
12. “Ey dilrabo”. SH. Ramazonov musiqasi, O.Kamtar she‘ri
13. “Yurtim senga salom”. D.Zokirov musiqasi, Zulfiya she‘ri
14. “Kuylayman”. A.Muhammedov musiqasi, O.Kamtar she‘ri
15. “Sensan bog‘u gulshan”. A.Nazarov musiqasi, X.Rasul she‘ri
16. “Yolarim”. M.Ashrafiy musiqasi, T.To‘la she‘ri
17. “Quyoshiston”. H.Raximov musiqasi, Sayyor she‘ri
18. “Yuragimni sezarsan”. “Dilbar” vocal syuitasidan. M.Nasimov musiqasi, H.SHaripov she‘ri
19. “Ishqingda yonib”. X.Raximov musiqasi, O‘.Rashid she‘ri
20. “Baxtim madorim bor”. M.YUsupov musiqasi, O.Kamtar she‘ri
21. “Intizor etding meni”. O‘zbek xalq qo‘shig‘i, Z.Furqat she‘ri
22. “O‘zbek qizi ovozi”. M.Leviyev musiqasi, A.Muxtor she‘ri
23. “Sevdim dildan”. SH.Ramazonov musiqasi, A.Isroilov she‘ri
24. “Davra qo‘shig‘i”. S.YUdakov musiqasi, G‘.G‘ulom she‘ri
25. “Ey nozanin”. O‘zbek xalq qo‘shig‘i, Muqimiy she‘ri
26. “Ey sarvi ravon”. S.Kalonov musiqasi, Nodira she‘ri
27. “O‘ynasin”. T.Jalilov kuyi, Uyg‘un she‘ri
28. “Olamda gullar yashar”. S.YUdakov musiqasi, SH.Rashidov she‘ri
29. “Sevimli yorim”. X.Raximov musiqasi, A.Bobojonov she‘ri
30. “Qurboning bo‘lay”. I.Hamroyev musiqasi, A.Navoiy she‘ri

31. "Raqossasidan". J.Sultonov musiqasi, B.Mirzayev she'ri
32. "Meni eslagin". B.Umidjonov musiqasi, X.Saloh she'ri
33. "Ra'nolanmasun". YU.Rajabiy musiqasi, G'oziy g'azali
34. "Sallamno". N.Xasanov musiqasi, Vasfiy she'ri
35. "O'ynab o'ting shabodalar". N.Xasanov musiqasi, S.Qo'qonboyeva she'ri
36. "Karnaval valsi". S.YUdakov musiqasi, T.To'la she'ri
37. "Baxt kuyida sayrayman". X.Raximov musiqasi, P.Mo'min she'ri
38. "Birma bir". K.Jabborov musiqasi, T.To'la she'ri
39. "Bu Vatan". I.Ikromov musiqasi, G'.G'ulom she'ri
40. "O'ynasin". I.Ikromov musiqasi, Mirtemir she'ri
41. "Bahor qo'shig'i". M.Burxonov musiqasi, T.To'la she'ri
42. "SHunday qo'shiq kuylasam". M.Otajonov musiqasi, M.Ali she'ri
43. "Olamda sen menga yoqqansan faqat". Azizxo'xayev musiqasi, U.Saidov she'ri
44. "O'zbek yoshlari". R.Abdullayev musiqasi, A.Suyun she'ri
45. "Tinchliksevar el madhi". A.Mallaboyev musiqasi, I.Mirzo she'ri
46. "Qoraqalpoqman". A.Mallaboyev musiqasi, M.Jumaniyozov she'ri
47. "Biz hech kimga bo'sh kelmaymiz". Mustaqillikka baishlangan. A.Mallaboyev musiqasi, I.Raximov she'ri
48. "Asl farzandlar madhi". A.Mallaboyev musiqasi, I.Mirzo she'ri

Musiqali dramalardan asarlar

1. "Go'zal Toshkent". "Maftuningman" k.f.dan. Manas Leviyev musiqasi, T.To'la she'ri
2. "Otmagay tong". "Toxir va Zuxra" musiqali dramadan duyet. T.Jalilov musiqasi, S.Abdulla she'ri
3. "SHohista va Tursunali duyeti". "Oltin ko'l" musiqali dramasidan. M.Leviyev musiqasi, Uyg'un she'ri
4. "YOringa jafo qildim". "Dalada bayram" musiqali dramasidan Zebi ariyasi. S.Boboyev va D.Zokirov musiqasi, SH.Sa'dulla she'ri
5. "Vafodoringa ayt". "Nurxon" musiqali dramasidan Nurxon ariyasi. T.Jalilov va G.Sobitov musiqasi, K.YAshin she'ri
6. "Izlaring". "Toxir va Zuxra" musiqali dramasidan Mohim ariyasi. T.Jalilov, G.Sobitov, B.Giyenko musiqasi, S.Abdulla she'ri
7. "Qalamlar". "Toxir va Zuxra" musiqali dramasidan Zuhra ariyasi. T.Jalilov va Brovtsin musiqasi, S.Abdulla she'ri
8. "YOr kelar". "Dalada bayram" musiqali dramasidan Xolmurod ariyasi. S.Boboyev va D.Zokirov musiqasi, SH.Sa'dulla she'ri
9. "Qarg'alar". "Nodira" musiqali dramasidan Roziq ariyasi. S.Hayitbiyev va K.Jabborov musiqasi

10. "Quralay ko'z, quralay". "Toshbolta oshiq" musiqali dramasidan Toshbolta ariozosi. M.Leviyev musiqasi, H.G'ulom she'ri
11. "Men zor sog'indim". "Ajab savdolar" musiqali dramasidan Lola ariyasi. M.Leviyev musiqasi, H.G'ulom she'ri
12. "Oydin tunlar". "Ajab savdolar" musiqali dramasidan Parvoz kupletlari M.Leviyev musiqasi, H.G'ulom she'ri
13. "Ayting gullar". "Ajab savdolar" musiqali dramasidan Lola ariyasi. M.Leviyev musiqasi, H.G'ulom she'ri

CHet el kompozitor va bastakorlari asarlari

1. "Galala". Azerbaydjan xalq qo'shiqi. T. Kuliyeu qayta ishlagan
2. "Muhabbat". SH.Sayfiddinov musiqasi va she'ri
3. "Jivyot moya ot rada". M.SHishkina she'ri, T.Sygan xalq qo'shiqi
4. "Tonkaya ryabina". Rus xalq qo'shiqi
5. "SHarmanka". I.Kruto musiqasi,
6. "Ax ty, dushechka..." N.Ivanov qayta ishlagan
7. "Staruy park". A.Ostrovskogo musiqasi, V.Baxnova she'ri
8. "Pesnya rojina". "Raznye sudby" kinofilmidan. N.Bogoslovskiy musiqasi, N.Dorizo she'ri
9. "Exo lyubvi". YE.Ptichkina musiqasi, R.Rojdestvenskiy she'ri
10. "Nadejda". A.Paxmutova musiqasi, N.Dobronravov she'ri
11. "Gori, gori, moya zvezda!". P.Bulaxov musiqasi, Xalq so'zi, V.Sabinin qayta ishlagan
12. "Ottsveli xrizantemy". N.Xaritov musiqasi, V.SHumskiy she'ri
13. "Podari mne platok". A.Ekmiyana musiqasi, M.Agashinoy she'ri
14. "Troyka". P.Bulaxov qayta ishlagan
15. "Kajdy den s toboy". Kristin Orbakay repertuaridan. S.Osiashvili she'ri
16. "Vdol po ulitse metelitsa metet..." A.Varlamov qayta ishlagan
17. "Korobeyniki". Xalq kuyi, N.Nekrasova she'ri
18. "Ne gordis". T.Kuliyeu musiqasi, Rasul RZY she'ri, V.Kafarova tarjimasi

Opera asarlari

1. "Serdtsse krasavits". "Rigoletto" operasidan Gertsog ariyasi. Dj.Verdi
2. "Ne ty li mne v tishe nochnoy". "Traviata" operasidan Violetta ariyasi. Dj.Verdi
3. "Prostitute vy noveki". "Traviata" operasidan Violetta ariyasi. Dj.Verdi

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Mustaqil ta'lim mazmuni shundan iboratki, talabalar o'zlari tanlagan kasblari bo'yicha chop etilgan dasrliklar, o'quv qo'llanmalar, mutaxassis va

mashhur xonandalarning ilmiy maqolalarini o‘qishlari va u yerdagi ilg‘or fikr-mulohazalarni va tajribalarni amalga oshirishlari maqsadga muvofiq. Talaba o‘rgana boshlagan qo‘shig‘ining muallifi, ijodiy faoliyati uning o‘ziga xos jihatlari va o‘zbek milliy musiqa madaniyatida tutgan o‘rni haqida o‘qib, bilib olishi zarur. So‘ngra qo‘shiqning so‘zlari uning mazmunini anglab yetmog‘i lozim. Keyinchalik qo‘shik musiqasini, avval kuyini o‘rganishdan boshlaydi, so‘ngra garmoniyasi va fortepiano partiyasini o‘rganishi kerak. SHundagina talaba qo‘shiqning tabiati, mazmuni va xarakterini idrok etishi mumkin bo‘ladi.

Talabalar mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning amaliy (yakka) ijrochilik xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- Vokal fani bo‘yicha bilimlarini kengaytirish, ijro yollarini mukammal o‘rganish;
- Vokal ijrochiligiga oid manbalarni to‘plash va ularni ijro qilishga erishish;
- Amaliy (yakka) ijrochilik ko‘nikmasini mustahkamlash bo‘yicha ish olib borish;
- Hududiy musiqiy uslublar bo‘yicha asarlarni janrlar asosida to‘plash;
- Vazn asoslari, nota va she‘r matni ustida ish olib borish;

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Vokal fani bo‘yicha uslubiy savolnomalar tuzish;
2. Tavsiya etilgan adabiyotlardan foydalangan holda og‘zaki tarzda javob berish;
3. Vokal ijrochiligi malakalarini mukamallashtirish ustida mashqlar bajarish;
4. Mustaqil asar tanlab ijro qilishni o‘zlashtirish;
5. Mustaqil ishlarni tashkil etishning mazmuni, talabalarning ilmiy-tadqiqot va ijodiy ishlar kompleks mavzulari va bitiruv dasturlari bilan uzviylikda bajariladi.
6. Kichik xajmli ovoz sozlash mashqlarini kuylash.
7. To‘g‘ri nafas olish va nafas chiqarishni o‘rganish.
8. Qo‘shiq aytishda to‘g‘ri turish holatlarini o‘zlashtirish.
9. Tovush hosil qilishni o‘rganish.
10. Artikulyatsiya apparatlarini ishlatishni mashq qilish.
11. So‘z va bo‘g‘inlarni to‘g‘ri talaffuz qilishni o‘rganish.
12. Murakkab ovoz sozlash mashqlarini kuylash.
13. YUqori registrlarda kuylashni o‘rganish.
14. Pastki registrlarda kuylashni o‘rganish.
15. Og‘izni yumib kuylashni o‘rganish.
16. Xajmi katta bo‘lmagan xalq qo‘shiqlarini kuylash.
17. Vokaldagi temp turlarini o‘rganish.
18. Qattiq va yumshoq tovush hosil qilishni o‘rganish.

19. Hosil qilingan tovushlarni to'g'ri yollash.
20. Unli va undosh tovushlarni kuylash.
21. Dinamik belgilarini kuylashni o'rganish.
22. Intervallar kuylash.
23. Akkordlar kuylash.
24. A-kapella usulida kuylash.
25. Xajmi katta bo'lgan xalq qo'shiqlarini kuylash.
26. Bastakorlar yaratgan asarlarni kuylash.
27. Qo'shiq kuylaganda so'z va bo'g'inlarni to'g'ri talaffuz qilish.

“Vokal” fanidan talabalar bilimini reyting tizimi asosida baholash mezonlari.

“Vokal” fani bo'yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy hamda yakuniy nazoratlarining saralash ballari haqidagi ma'lumotlar fan bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi.

Fan bo'yicha talabalarining bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi:

- **joriy nazorat (JN)** - talabaning fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda amaliy mashg'ulotlarda amaliy ijro uy vazifalarining bajarilishini nazorat qilish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkazilishi mumkin;

- **yakuniy nazorat (YAN)** - semestr yakunida muayyan fan bo'yicha amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usuli. Yakuniy nazorat asosan o'rganilgan musiqiy asarlar bo'yicha konsert dasturini namoyish qilish orqali baholanadi.

JN o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, **JN** natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda **JN** qayta o'tkaziladi.

Oliy ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida **YAN** ni o'tkazish jarayoni muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, **YAN** natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda **YAN** qayta o'tkaziladi.

Talabaning bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabaning fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi.

“Vokal” fani bo'yicha talabalarning semestr davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi.

Ushbu 100 ball baholash turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:
Y.N.-30 ball, qolgan 70 ball esa J.N.ga taqsimlanadi.

Ball	Baho	Talabalarning bilim darajasi
86-100	A'lo	Xalq cholg'ulari to'g'risida aniq tasavvur va bilimga ega bo'lish, Xulosa va qaror qabul qilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustaqil mushohada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, ijro etish. Tasavvurga ega bo'lish.
71-85	Yaxshi	Mustaqil mushohada qilish. Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, ijro eta bilish. Tasavvurga ega bo'lish.
55-70	Qoniqarli	Mohiyatini tushuntirish. Bilish, ijro eta bilish Tasavvurga ega bo'lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik. Bilmaslik. Ijro qila olmaslik.

Fan bo'yicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabaning saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi.

Talabalarning o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi.

V*O'

Talabaning fan bo'yicha reytingi quyidagicha anikdanadi: $K =$

100

bu yerda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soatlarda);
O' -fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi (ballarda).

Fan bo'yicha joriy va oraliq nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball hisoblanib, ushbu foizdan kam ball to'plagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi.

- Joriy **JN** turlari bo'yicha 55 ball va undan yuqori ballni to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yo'l qo'yiladi.

- Talabaning semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yig'indisiga teng

- **JN** va **YAN** turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. **YAN** semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi.

- **JN** nazoratlarda saralash balidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi joriy nazorat uchun esa yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi.

- Talabaning semestrda **JN** turlari bo'yicha to'plagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bo'lsa yoki semestr yakuniy

joriy, oraliq va yakuniy nazorat turlari bo'yicha to'plagan ballari yig'indisi 55 baldan kam bo'lsa, u akademik qarzdor deb hisoblanadi.

- Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining taqdimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyatsiya komissiyasi tashkil etiladi.

- Apellyatsiya komissiyasi talabalarning arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi.

- Baholashning o'rnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra mudiri, o'quv-uslubiy boshqarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Talabalar JN dan to'playdigan ballarning namunaviy mezonlari

№	Ko'rsatkichlar	JN ballari				
		Maks.	1-JN	2-JN	3-JN	4-JN
1	Darslarga qatnashganlik va o'zlashtirishi darajasi.	17	0-4	0-4	0-4	0-5
2	Amaliy mashg'ulotlardagi faolligi, ijodiy jarayonlardagi mahorati.	18	0-4	0-4	0-5	0-5
3	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi.	17	0-4	0-5	0-4	0-4
4	Ijodiy jarayondagi repertuarlarning ijro sifati. Tashkilotchiligi.	18	0-5	0-5	0-4	0-4
Jami JN ballari		70	17	18	17	18

YAN konsert dasturi ijrosi natijasiga qarab maksimal 30 ball orqali baholanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar ro'yxati

1. Burxonov M. Gul diyorim. G'.G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. T., 1970
2. Manas Leviyev. Ajab savdolar. G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. T., 1976

3. Norxo'jayev N. Dilda bahor. G'.G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. T., 1988
4. Jalilov M. Qo'shiqlar xrestomatiyasi (metodik qo'llanma). 1-kitob. Nizomiy nomli TDPU – 2002
5. Jalilov M. Qo'shiqlar xrestomatiyasi (metodik qo'llanma). 2-kitob. Nizomiy nomli TDPU – 2003
6. Rahmatulloh Nosir. Xurshid atongdur, oy-ano (o'quv qo'llanma). YAngi asr avlodi. T., 2003
7. Rahmatulloh Nosir. Olam YUzin obod qil (o'quv qo'l). YAngi asr avlodi. T., 2004
8. Salomova N. Hech kimga bermaymiz seni, O'zbekiston (qo'shiqlar to'plami). Respublika metodika va axborot markazi. T., 2004
9. Sodiqov O. Vokal ansambli (o'quv qo'llanma). YAngi asr avlodi. T., 2006
10. SHukurov J.T. Dirijyorlik (o'quv qo'llanma). Istiqlol nashriyoti. T., 2006
11. Mahmudov T. Ona YUrtim (Ona YUrtim) (o'quv qo'llanma). Respublika metodika va axborot markazi. T., 2006
12. Rahmatulloh Nosir. Soz bilan suhbat (o'quv qo'llanma). Fan nashriyoti. T., 2007
13. Tursunov R. Ashula va raqs ansabli bilan ishlash uslubiyoti. (o'quv qo'llanma). A.Qodiriy nomli ToshDMI. T., 2008
14. Ortiqmatov N. Jamoa ijrochiligi va uslubiyoti (o'quv qo'llanma). Respublika metodika va axborotmarkazi. T., 2008

XORIJIY MANBALAR

1. Zeydler G. Iskustvo peniya. Moskva, 1957
2. Dmitriyev L.B. K voprosu ob pastonovke golosovogo apparata v penii. V kn. Trudi Gos.muz.ped.instituta. Вып. №1. Moskva, 1959
3. Dmitriyev L.B. Glasnye v penii. V knige «Voprosy vokalnoy pedagogiki». Moskva, 1961
4. Zeydler G. Isskustvo peniya. Moskva, 1964
5. Pavlcheva O. Metodika postanovki golosa. Moskva, 1964
6. Nazarenko I.K. Iskustvo peniya.
7. Tomilina V.I. Vokalizy. Moskva 1975
8. Frants Abt. SHkola peniya. Moskava 1985
9. Jarov V. Starinnye russkiye romansy. Moskva. «Muzyki». 1987

Internet saytlari:

1. www.jzz.ru
2. www.atmuzik.ru
3. [www.universalia.nov.ru / instruments.](http://www.universalia.nov.ru/instruments)
4. www.muzik.uz

3. Ta'lim texnologiyasi
Yakka tartibdagi mashg'ulotlarning namunaviy texnologik xaritasi
1-akademik soat (45 daqiqa)

Amalga oshiriladigan ishlar	Mashg'ulotlar mazmuni	Ajratilgan vaqt
Ovoz sozlash mashqlari	Yumiq va ochiq ovozda bir necha xil mashqlarni xromatik yo'nalishda yuqoriga va pastga kuylatish. (M...m..m. ; Da, do, du, de, di; mo. . . ya . . . ; mi-mo-za ;sol'- mi-do ; major va minor tonalligida notalarni nomlari bilan kuylatish (legato va stakkatoda)	10 daqiqa
Vokaliz	Vokalizni kuylashda birinchi 4-6 taktni o'rgatish – avval yumiq ovozda, so'ngra notalar nomi bilan kuylatish.	3 daqiqa
	Notalar ijrosini tiniqligiga erishish. 2-4 takt uchun to'g'ri nafas yetkazib , kuylay bilish.	3 daqiqa
	Vokalizni fortepiano jo'rligida xamnafas ijro etish	4 daqiqa
Asarlar	Xar bir talabaning ovoz imkoniyatidan kelib chiqqan holatda berilgan asarni kuylatishdan avval talaba bilan asarning o'zi, undagi qaxramonlar obrazlari, asar g'oyasi va kuylanadigan asarning qaysi ko'rinish va undagi holati ustida suxbat o'tkazish, so'ng asarlarni kuylatishga o'tish.	5 daqiqa
	Asardagi ritmik va melodik ohang ustida ishlash. (kupletlarga bo'lib)	5 daqiqa
	Asarning matni va talaffuzi ustida ishlash	5 daqiqa
	Dars jarayonida ohang va sheriylar matnini fortepiano jo'rligida ijro etishda uyg'unlikka erishish.	5 daqiqa
	Kuylash jarayonida vokal - texnik qirralar ustida mukammal ish yuritib, asar mazmunini yoritib berishda badiiy - ifodaviy ijro ustida ishlash.	5 daqiqa

4. Mustaqil ta'lim uchun tavsiyalar

Talaba yakka mashg'ulotlarda olingan bilim va malakalarni mustaxkamlash uchun o'z ustida muntazam mustaqil shug'ullanishi talab etiladi. Buning uchun talaba berilgan asarlarni notaga qarab o'qishi (nigohi bilan ham), axborot texnologiyalari va DVD yozuvlarda yangi asarlar bilan tanishishlari, tanlangan asarni musiqiy jumlalarga bo'lib, har birini alohida, so'ngra yaxlit shakl sifatida o'rganishi, bir – to'rt qatorli asarni oddiydan murakkabga qarab ijro etib, oxangni taktab kuylashga e'tibor qaratib, ijro etishlari talab etiladi. Asarlarning ijroviy tarafidan tashqari kompozitor va shoir, musiqiy-nazariy hamda spektakl, opera, operetta, musiqali drama, kinofilm, multfilmlarning voqeasi haqida keng mal'umot olishi kerak. Mustaqil ta'lim jarayonida talaba so'z va jumlalarining ijro etilishi; ovoz xususiyatlarini ajrata bilishi; usulga tusha bilish; asar sur'ati, daromadi va avj qismlarini ajrata bilishi; kuchli ovoz bilan kuylash joyi va asarning kulminatsion nuqtasini aniqlay bilishi, ijro etiladigan asarning uslub va janrini aniqlashi va mahoratli ijro etish muhim vazifalardandir.

5. Ovoz mashqlari

Dastlabki mashg'ulotlar uchun sodda, xonandaga tovush hosil qilish jarayonida diqqatni jalb qilish imkonini beradigan mashqlarni tanlash lozim.

1-mashq

Mashqlar dastlab og'izni yopib kuylanadi, bu bosh rezonatsiyasi hissini beradi. Jarang tekisligi, bosiqligi, mashq oxirigacha yuqori ton pozitsiyasini saqlash, nafasini tejamkorlik bilan sarflashga katta e'tibor beriladi.

Adagio

The musical score is written for a voice and piano. It is in B-flat major (two flats) and 4/4 time. The tempo is marked 'Adagio'. The score is divided into two systems. The first system shows a vocal line with a melodic phrase and a piano accompaniment with chords and a bass line. The second system continues the vocal melody and piano accompaniment.

3-mashqlar

Bu mashqlar barcha ovozlar uchun foydali. Ular boshlang'ich xirgoyi uchun qulay, asta-sekin kengayadigan tovush qatorida ovozni tekislashga ko'maklashadi, *i* va *ye* unlilargakuylash, ayrim hollarda *mi* va *lya* bo'g'inlari birligiga kuylash tavsiya etiladi. Unutmaslik kerakki, erkin jaranglagan diapazondan chiqish mushak siqilishiga olib kelishi mumkin.

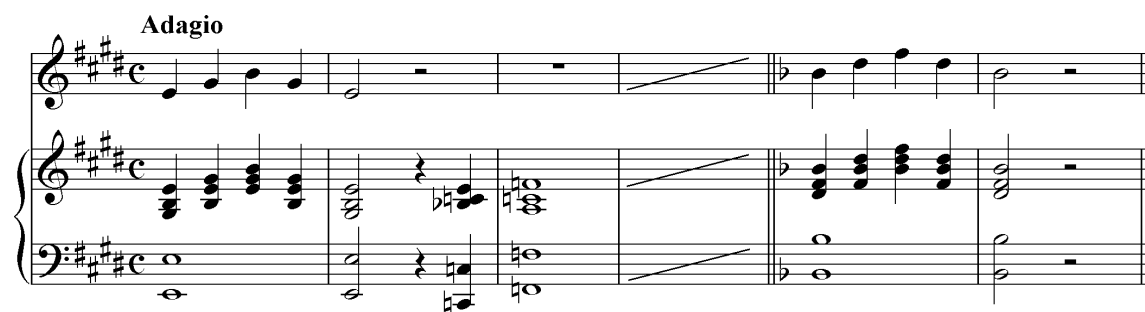

4-mashq

Mashq baland ovozlarda kuylash uchun foydali. Notalarning tez sur'atda almashishi ovoz apparatini siqilishdan xalos etadi. Mashq ijrosi aniqlik va ritmik holatini talab etadi, bunda esa taktning har bir kuchli ulushini aksentlash hisobiga yetishiladi. Istalgan qulayunli va turli bo'g'inlarda kuylsh mumkin.

5-mashq

Uch ovozlik ritmik jihatdan aniq bo'lishi lozim. Uning barcha tonlari bir tembrda jaranglashi, nafas olish shovqinsiz, nafas chiqarish bir maromda, tovush atakasi yumshoq, lekin aniq bo'lishi kerak.

Mashq legato usuli, kantilena elementlarini egallash uchun foydali, shuningdek, nafas rivojiga ko'maklashadi. Tejamkor va bir maromda nafas chiqarishga e'tibor beriladi. Boshlang'ich bosqichda nafas har ikki taktdan keyin yangilasnishi mumkin, keyinroq barcha mashqlarni bir

nafasda kuylash maqsadga muvofiq.

7-8-mashqlar

Mashq registrnlarni silliqlash uchun foydali, u shuningdek, kantilena asoslarini shakllantirishga ko'maklashadi. Asosiy vazifa – yuqori tonlarning bir pozitsiyada jaranglashi.

Andantino *p*

Andante

Fa lyalya do do lyalya fa

9-mashq

Ushbu mashqda major uch ovozlikka katta sekunda intervali qo'shiladi. Uni yaxshi «anglab olish», ya'ni eshitish va qayta yaratish daqiqasigacha

Adagio

Lya...
Mi...

p

Largo contabile

Miya...
Re...

re...
lya...

p

uning jarangini tasavvur etish lozim.

10-mashq

Mashq tegishli tonallikda, barcha turdagi ovozlar uchun foydali. Har bir yuqori tontovushini, ayniqsa, aniq aytilishini talab qiladi, buning uchun u aksentlanadi, har birtovushning aniqligini tez sur'atda ishlash uchun uni avval sekin – solfedjiolab yoki turli bo'g'inlarda kuylash foydali.

Pastga harakatlanayotgan tovush takrori bilan pozitsiya aniqligi qayd etiladi (fiksatsiyalanadi, mushak xotirasi qonuni). Stakkato va legato kuylaganda yagona xonandalik holatini saqlash uchun o'z ovozi jarangiga diqqat bilan quloq solish lozim.

Allegretto

mf

E...
Do...

11-mashq

Allegretto

Da...
Do...

A...

12-mashq

Mashq mushak siquvidan hosil bo'lishga ko'maklashadi. Stakkato kuylashi har bir tonda ma'lum bo'g'inni takrorlash (do, do, do, do, do, do) bilan birlashgan tez sur'at kuylovchilar pozitsiyasi barqarorligini ta'minlaydi. So'nggi takt sekin sur'atda kuylanadi, bu ovoz jarangini «anglash» imkonini beradi. Asosan past erkak ovozlari uchun tavsiya etiladi.

Allegretto

Da...
Do...

A...
De...

13–14-mashqlar

Ikkita o'xshash mashq: birinchisi legato, ikkinchisi stakkato usulida kuylanadi. Vazifalar bir holatda pauzadan keyin takrorlangan tovush aynan bir pozitsiyaga tushishdir.

Andante

Mi...
A... ma mi ma

Do...
Da...

15-mashq

Bu mashqda har bir yuqori tovush takrorlashda ayni bir kuylovchilik pozitsiyasiga tushishi kerak. Agar «mi-ma», «ze-zo» boʻgʻinlari almashinuvi noqulay boʻlsa, ularni koʻproq mos keladiganiga almashtirish mumkin. Undoshlar juda aniq va tez talaffuz qilinadi. Kvarta doirasida yuqoriga va pastga sekvension kuylanadi.

16-mashq

Bu mashqni ayol va erkak ovozlar legato va stakkato usulida kuylashlari mumkin. Bosiqlik bilan boshlab, oldindan yuqori ton jarangini ko'z oldiga keltirib, unga yondoshish nafas uzatish faolligini talab qiladi. Pastga harakatda yuqori ton pozitsiyasini saqlash zarur.

Adagio

17–18-mashqlar

Bu mashq o'zidan oldingi mashqning varianti sanaladi. Yarim ton pastga o'tish aniqligiga katta e'tibor beriladi. Buning uchun yuqori pozitsiyani saqlash, tovush esa yanada bosiq bo'lishi kerak.

19-mashq

Mashq pozitsion aniqlik tovush tayanchi hissiga o'rganib, mushak xotirasini rivojlantiradi. Yuqori va past tovushlarni stakkato

usulida takrorlash ayni bir pozitsiyaga tushish aniqligini talab qiladi. Stakkato koloratur a sopranolar uchun tez passajidagi stakkatodan «og‘irroq» bo‘lishi kerak.

55

The musical score consists of two systems. The first system (measures 55-60) features a soprano line and a piano accompaniment. The soprano line is in 2/4 time, starting with a half note G4, followed by eighth notes A4, B4, and C5, then a half note D5, and finally a half note E5. The piano accompaniment consists of a right hand with a half note G4 and a left hand with a half note F4. The second system (measures 61-66) continues the soprano line with eighth notes F5, G5, A5, B5, and C6, followed by a half note D6. The piano accompaniment continues with a right hand of half notes G4, A4, B4, and C5, and a left hand of half notes F4, G4, A4, and B4.

Bu mashq turi barcha ovoz turlari uchun. Stakkato va legato kuylashni almashlash juda foydali, zero, ovoz stakkatoda o'z kamchiliklarini aniqlab «ulgurmaydi» va pozitsion aniqroq jaranglaydi. Stakkatoda nafas tayanchi, uning ovoz apparati (bo'g'iz) ishi bilan muvofiqlashuvi aniqroq his etiladi, takrorlanganda bu hislarni fiksatsiyalash lozim. Yengilovozlar mashqni tez sur'atda, o'rta va past ovozlar bir muncha bosiq sur'atda kuylashi mumkin. Mashq ovozning o'rta registri doirasida kuylashga mo'ljallangan.

20-mashq

Allegretto-Vivo
mf

The musical score for exercise 20 is written for voice and piano. It is in 2/4 time and B-flat major. The tempo is marked 'Allegretto-Vivo' and the dynamic is 'mf'. The score consists of two systems. Each system has a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line begins with a series of eighth notes, followed by a half note, and then a series of quarter notes. The piano accompaniment consists of chords and single notes. The first system ends with a double bar line, and the second system continues the melody and accompaniment.

Registrlarni silliqlash vokal mashqlari

Ovozning butun diapazon bo'ylab bir tekis, xarakterli jaranglashi professional jarang belgilaridan biri hisoblanadi. Tajribasiz xonandalarda turli registrlarda ovoz turlicha jaranglaydi. Registrlar almashishi vaqtida, u xuddi singandek, xonandaga bo'ysunmaydi. Bu jarangning estetik me'yorlarini buzadi.

Ovozni silliqlash uchun o'tish tonlarini sekinroq, boshqa tovush bilan kuylash kerak. Mashqni ko'proq yuqoridan pastga harakatlantirish, oxirigacha yuqori ton jarangini saqlash kerak. Shu tufayli bosh va ko'krak registrlari kerakli almashuvi ro'y beradi, ovoz jarangi silliqligiga erishiladi. «A» unlisini o'tish tonlarida «O»ga yaqinlashtirish kerak. Erkaklar «yuqori tonlarni yopish»ga intilishi lozim.

Pozitsion noaniqlikda tovush kuchini kamaytirish va uni dumoqlash tavsiya etiladi. Pastga boruvchi ohangda «chuqurlashgan» jarangidan qochish uchun unlilarni go'yooliga, yuqori tishlarga tomon chiqarish kerak.

21–26-mashqlar

Barcha ovozlar, ayniqsa tenorlar uchun o'tish tonlarni shakllantirishga oid qatormashqlarni tavsiya etamiz. Bular mashqning variantlari bo'lib, har biri o'zining melodikva ritmik xususiyatlariga ega. 19-mashqning qisqa iborolari mushak siqilishidan xoli bo'lish imkonini beradi. 21- va 22-mashqlar avvalgilaridan murakkabroq. Barcha hissalarini qat'iy ritmik kuylash zarur. 23-mashqni boshqa ovoz bilan boshlash, xayolan yuqori tonlar uchun pozitsiya tayyorlash lozim. 24-mashqni yoki alohida iboralar bilan, yoki tutilgan nafasda kuylanadi.

Mashq uch variantda beriladi, qo'shni tonlarning asta-sekin yuqori va pastga harakati ovozni silliqlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, tenorlarda o'tish tovushlarini o'zlashtirish uchun (mi, fa-diyez, sol birinchi oktava) foydali. Pedagogik amaliyotda tasdiqlandiki, *re-do, do-re, ma-mi, mi-ma* bo'g'inlarini birlashtirish bu maqsadga erishishda katta yordam beradi. Boshlovchi xonandalar birinchi variantni egallashi yetarli. O'rta va past ovozlar uchun tonallik individual tanlanadi.

21-mashq

Allegretto

The musical score for 'The Rose Tree' is presented in three systems. The first system shows the beginning of the piece in 2/4 time, marked with a piano (*p*) dynamic. The melody in the treble clef starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4 and B4, and continues with a series of eighth and quarter notes. The bass line in the bass clef provides a simple accompaniment with eighth and quarter notes. The second system continues the melody and accompaniment. The third system concludes the piece with a final whole note G4 in the treble and a whole note B2 in the bass.

The musical score for 'The Rose Tree' is presented in a two-staff format. The upper staff is for the vocal line, and the lower staff is for the piano accompaniment. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 4/4. The tempo is marked 'Allegretto', and the dynamics are 'mf' (mezzo-forte). The vocal line begins with a rest, followed by a series of eighth and quarter notes, and ends with a whole note. The piano accompaniment features a steady eighth-note bass line and a treble line with chords and single notes. The piece concludes with a final whole note in the vocal line and a sustained chord in the piano.

22-mashq

Allegretto

Allegretto

A...

23-mashq

24-mashq

Allegro non troppo

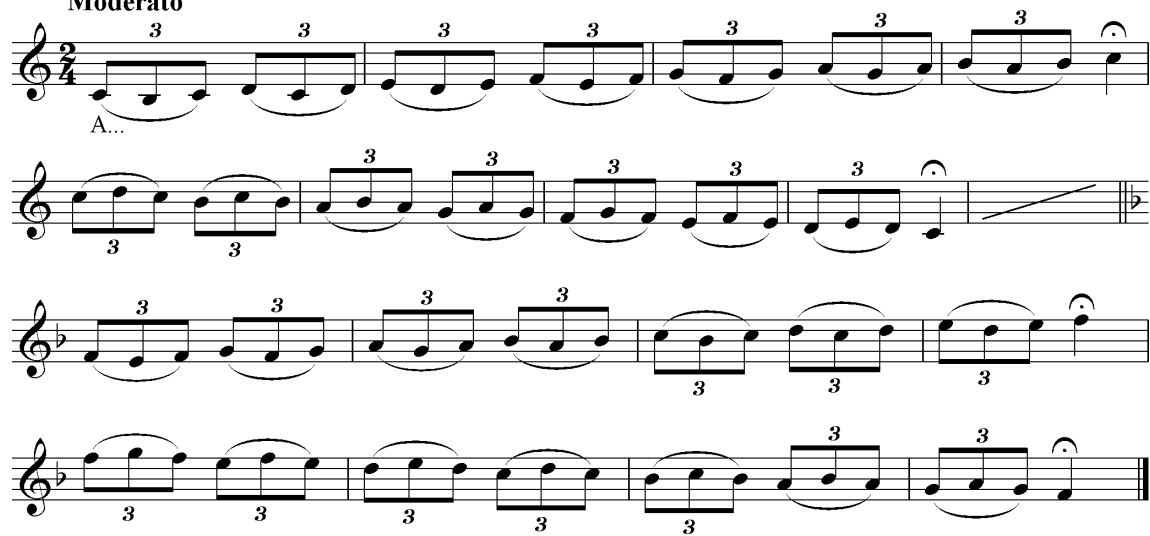
Angelo non troppe

A...

25-mashq

Moderato

26-mashq

Nafas texnikasi va kantilenani rivojlantirish vokal mashqlari
Kantilena xonandalik nafasi, tovush tayanchi bilan uzviy bog‘liq. Tovush sifati ustidagi ishdan tashqari xonandalik nafasi jarayoniga har qanday aralashuv nafaqat foydasiz, katta salbiy natijalarga olib kelishi mumkin.

Tananing to‘g‘ri holati. Xonandalik tayyorgarlik holati nafas olishdan oldin turadi. U yengil, shovqinsiz bo‘lishi kerak: pastki qovurg‘alar kengaygan, ibora oxirigacha go‘yo nafas olish holatida qoladi; hujum yengil, biroq aniq bo‘lishi kerak. O‘rgatish avvalida nafasni tez-tez yangitdan boshlash kerak. Shuni yodda tutish kerakki, «nafassiz» kuylashni nafasni haddan tashqari uzish kabi zararlidir. Bu bo‘lim mashqlari xonandalik nafas ,tovush tayanch vafizalarini anglashga yordam beradi. Keyingi ishlar bu ko‘nikmalarni mustahkamlaydi va avtomatlashtiradi.

27-mashq

Bu mashq yuqori tonlar pozitsiyasi va jarang tembrlaligini saqlashda zarur. Qat’iyritmik holatda kuylanadi . Musiqiy ijrochilik jihatiga e’tibor qaratmoq lozim. U ikki variantda:baland va o‘rta ovozlar uchun beriladi.

Andante

A...

The first system of musical notation consists of three staves. The top staff is a single melodic line in C major, starting with a half note C4, followed by a half note D4, then a quarter note E4, and ending with a quarter rest. The middle staff is a piano accompaniment in C major, featuring a continuous eighth-note pattern in the right hand and a simple harmonic bass line in the left hand. The bottom staff is a bass line in C major, providing a steady harmonic foundation.

The second system of musical notation continues the piece. The top staff features a melodic line in C major, with a half note C4, a half note D4, and a quarter note E4. The middle staff continues the piano accompaniment with eighth-note patterns. The bottom staff continues the bass line, maintaining the harmonic structure.

The third system of musical notation concludes the piece. The top staff features a melodic line in C major, with a half note C4, a half note D4, and a quarter note E4. The middle staff continues the piano accompaniment with eighth-note patterns. The bottom staff continues the bass line, maintaining the harmonic structure.

28-mashq

Mashq yuqori ayollar ovozlari chun yuqori tovushlarni gallashda

Cantabile

A...

foydali. Legato va stakkatoda kuylashni almashtirish mumkin.

29-mashq

Yuqori ayollar ovozlarida nafas va kantilenani rivojlantirish uchun mashqdagi kuy asosida M.Glinkaning «Ruslan va Lyudmila» operasi finalidagi Lyudmila mavzusi mavjud. Bu asar kuylashda malakasi bor ayol xonandalar uchundir.

Andantino

The musical score is written for voice and piano. It is in 2/4 time and marked 'Andantino'. The key signature is G major (one sharp). The score consists of four systems. Each system has a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line features a long melisma (breath mark) over the first three measures of each system. The piano accompaniment consists of sixteenth-note patterns in the right hand and sustained chords in the left hand. The key signature changes to E minor (two flats) in the third and fourth systems.

Artikulyatsiya va diksiyani rivojlantirish mashqlari

Xonanda turli tovushlarni xonandalik yo'l-yo'riqlarini, ko'rsatmasini buzmasdan, tezda talaffuz qilish imkoniga ega bo'lish uchun talaffuz apparati erkin bo'lishi kerak. Talaffuz aniqligi diksiyani yaxshilashga yordam beradi. Tovushning yaxshi shakllanishiga, shuningdek, erkin, siqilmagan pastki jag' ko'maklashadi. Uni biroz tushirib, ozgina orqagasuriladi. Talab etilgan holatini u yuz kvadrat mushaklari qisqarganda egallaydi; lablar tabassum bilan yoyiladi, yumshoq tanglay esnashdagi kabi tortiladi.

Bu bo'lim mashqlarida turli birikmadagi unli va undoshlarni kombinatsiyalash lozim. Pastki jag' siqilgan holatda yotashgan unilarni (ya-ya, ye-ye, ney-ney, day-yay-yay) kuylash foydali. Diksiya aniqligi rivojiga yuqori lab harakatsizligi («o'lik lab»), yuzlar kvadrat mushaklari horg'inligi kabi nuqsonlar to'siq bo'ladi. «Ze-zo» yoki «ze-zu» bo'g'inlariga mashqlar ularni tugatishga ko'maklashadi, agar «ze» bo'g'inda tez harakat bilan lablar(keng tabassumdagi kabi) yoyilsa, «zo» yoki «zu» bo'g'inda esa ularni tezda oldinga tortilsa, diksiya oydinligi uchun undoshlarni tez va aniq talaffuz qilish kerak. Haddan ziyodartikulyatsiya pastki jag'ni haddan ziyod orqaga olish yoki uni ildinga surish kabi estetikemas, qolaversa, mushak siqishlariga olib kelishi, diksiya aniqligi buzilishi mumkin, shuning uchun tavsiya etilgan barcha usullar ish momenti xarakteriga ega. Umuman artikulyatsiya apparatining barcha harakatlari, yuz mimikasi tabiiy, chiroyli bo'lishi kerak.

30–31-mashqlar

Pastki jag'ni bo'shatish uchun mashqlar kuylayotib, pastki jag' harakati tekis va bog'lanishli jarangga xalaqit bermasligini kuzatish lozim. Til silliq yotishi, qattiq tanglay va til o'rtasida yetarli bo'sh joy paydo bo'lganidek his etilishi kerak.

Andantino

Day yay yay. Day yay yay.
Pou oy oy. Poy oy oy.

Rezonatorlik sezgilarini rivojlantirish mashqlari

Yaxshi rezonatsiyalash – tovush hosil qilish to‘g‘riligi ko‘rsatgishidir.

Bosh rezonatsiya ovoz jarangini favqulodda yaxshilab, katta xonandalarga jarangdorlik, «parvoz» kabi kuylash uchun zarur sifatlarni beradi. Bosh rezonatsiyasi (ko‘krakrezonatsiyasidan mohirona foydalanganda) yanada erkin tovush hosil qilishga ko‘maklashadi va nafas davomiyligini oshiradi.

Lablarni mahkam siqib talaffuz etiladigan «lya–lya–lya» undoshi kuylansa, yuzning yuqori qismida vibratsiya holati paydo bo‘ladi, ovoz resonatsiyalay boshlaydi. Bosh rezonatorlar rivojlanishiga «i» (ba‘zan «e») unlisiga kuylash ham ko‘maklashadi. Uzuq tovush bilan nafas tayanchini his etib, «mi» bo‘g‘inlarini kuylash ham ovozga yanada jarang baxsh etadi.

Tavsiya etilgan usullar tayyor resept emas, ular talabga talab etilgan jarang xarakterini tushunish va unga yaqin hislarni mustahkamlash imkonini beradi.

32-mashq

Mashqda dastlab ogʻizni yopib kuylanadi. Buni oʻzlashtirgach, boʻgʻinlarni yuznin gʻuqori qismida rezonatsiyasini his etishga urinib kuylashga oʻtiladi. «B» va «d» undoshlarini imkon boricha jarangli talaffuz qilish va «m», «n» tovushlarining jarangini choʻzish lozim.

Lento
pp

M...
Bom, bom, bom, bom, bom

33-mashq

Yarim tonlar «qat'iy» jarangini his etish, kantilena elementlarini egallashga qaratilgan mashq ayniqsa baland va o'rta erkak ovozlar uchun tavsiya qilinadi. Bular ikki variantda beriladi: birinchisi baland, ikkinchisi past ovozlar uchundir.

Andantino-Adagio

I

A - mo - - re, a - mo - - re, a -
De - vie - - ni, de - vie - - ni, de -

The first system of the musical score is in 3/4 time. The vocal line (treble clef) features a melody with a half note followed by a dotted half note, then a quarter note, and finally a half note. The piano accompaniment (grand staff) consists of a steady eighth-note pattern in the right hand and a single half note in the left hand.

mo - - re, a - mo - - re
vie - - ni, de - vie - - ni

The second system continues the melody from the first system. The vocal line ends with a half note. The piano accompaniment continues with the same eighth-note pattern in the right hand and a single half note in the left hand, concluding with a double bar line.

II

Andantino-Adagio

p *dim.*

A - mo - re, a - mo - re, a -
De - vie - ni, de - vie - ni, de -

mo - re, a - mo - re
vie - ni, de - vie - ni

Filirovka qilish ko'nikmalarini shakllantirish mashqlari

Filillash (filirovka) – bitta ton arangdorligini ohista kuchaytirish yoki kuchsizlantirish. Buni egallaganlik, ya'ni tovush kuchining barcha gradatsiyalarini o'zlashtirganligi yaxshi vokal maktabi, kasbiy mahorat ko'rsatgichi hisoblanadi. Filillash uzoq muddat tinimsiz mehnatni talab qiladi, bu esa xonandaning ma'lum erkinligi, bosh rezonatsiyalashni talab qiladi. Bu sifatlarga ega bo'lgan o'rganuvchi tovushni filillashga kiritishi mumkin.

Piano xud I forte kabi shakllantirilishi lozimligini unutmaslik lozim. Farq shundaki, fortada nafas uzatish yanada intensivlikni talab qiladi, pianoda nafas uzatish o'shaxonandalik pozitsiyasida asta-sekin kamaytiriladi, unlilar oldinga yuqori tishlarga tomon faol «suriladi», lablar tabassumda yoyilgan, bosh rezonatsiyalashi yanada seziladi.

Filillash usulini ishlay boshlashidan oldin talabaga ko'proq qulay bo'lgan dinamika turidan «*p*» dan «*f*»ga kuylash bilan cheklanish kerak. Asta-sekin har ikki yo'nalishda filillashga erishish lozim. Xonanda o'z imkoniyatlari chegarasini bilishi juda muhim. Xonandalik jarayonining estetik va fiziologik normalari buzilmasligi, forte baqiroqlik, pianissimo esa jarangsizlikka aylanib qolmasligi kerak.

34-mashq

Andante

A...

35-mashq

Filillash usuli, nafas davomiyligi, uni taqsimlash malakasi, ovoz nozikligi va harakatlanganligini rivojlantiruvchi mashq. Major gammasi har bir pogʻonali yuqori titulgan tonini juda sekin, yumshoq, «a» tovushini aniq attakalab, jarangliligi asta-sekin oʻndirib kuylanadi. Gammalar oʻrtacha kuch bilan oxirigacha yuqori ton pozitsiyasini saqlab kuylanadi.

Do major gammasining barcha yuqori tonlari fillilanadi. Mashqni osonlashtirilgan koʻrinishi tavsiya qilinadi, u barcha ovozlar uchun erkin jaranglovchi tonlar va tegishli tonallikda foydalidir.

Ovoz harakatchanligini rivojlantirish

Harakatchanlik texnikasi barcha ovoz turlari uchun kerak. U tovushga noziklik, yengillik va plastiklik baxsh etadi. Harakatchanlikni rivojlantirish uchun mashqlarni dastlab juda sekin sur'atda, erkinlik, pozitsion va intonatsion aniqliklar egallagan sari, tezlashtirib kuylash lozim.

Passajlar turlaridagi mashqlarni ijro etganda nafas tejamkorligi, tovush dinamikasiga e'tibor qaratiladi. Tovushlarni hamma vaqt bosiqlik bilan, go'yo yashirin boshlash lozim.

Yuqoriga melodik harakatda jarangdorlikni kuchaytirish kerak. Yodda tutish shartki, tez passajlarni kuylash yanada bosiq jarangni talab etadi, zero, ovoz yengilligi va harakatchan-ligi yo'qolishi mumkin.

Eng kichik davomiylıklar ijrosi aniqligi, sofligiga e'tibor qaratiladi. Buning uchun har bir tovush u qayta yaratilganida tezda xayolan kuylanadi («tez kuylang, yanada tez kuylang»). Har bir kuchli ulushda yengil aksent ham aniqlikka xizmat qiladi.

Bu bo'lim ikkinchi qismidagi ko'pgina mashqlarni legato va stakkatoda kuylash mumkin. Unutmang, stakkatoda kuylaganda tovush yanada sekin va juda «o'tkir» jaranglash hosil bo'ladi, kuylovchi uni go'yo yuqori tishlar ildizlarida his qiladi. Yuzlar kvadrat mushaklari qisqaradi, tabassumda tishlar ochiladi (ton qancha yuqori bo'lsa, tabassum shuncha keng), nafas olish kichik alohida hollarda harakatchanlik ustida ta'limning birinchi yilidan oqishlash mumkin. Bu maqsadda tegishli murakkablikdagi mashqlar kiritiladi. Ko'plab mashqlar yuqori ayol ovozlariга mo'ljallangan.

36-mashq

Barcha ovozlar harakatchanligini rivojlantirish boshlang'ich bosqichi uchun mashq. Gammaning har bir pog'onali jarangi aniqligiga erishib

kuylanadi. Tonallikdagi ko'rsatish bilan tanlanadi.

37-mashq

Past va o'rta ovozlarda harakatchanlikni rivojlantirishning dastlabki mashg'ulotlari uchun mashq «lya», «mi», «do», «re» bo'g'inlarga kuylanadi. Baslar si-bemoldan, baritonlar va metsso sopranolar majordan boshlanadi. Erkin jaranglovchi tonlar doirasida sekvension kuylashda davom etiladi.

6.Tayanch tushunchalar

Vokal, vokal san'ati, ovoz apparati, vokal nafasi turlari, intonatsiya, detonatsiya, sadolantirish, talaffuz, tovush yo'nalishi, artukulyatsiya, diafragma, "niqobda qo'shiq aytish", kantilena, stakkato, non legato, markato, ovoz sozlash mashqlari, ovoz diapazoni, tessitura, rezanatorlar, bosh rezanatorlari, ko'krak rezanatorlari, rechitativ, ovoz tembiri, ariya, arioz, duet, trio, kuylash madaniyati.

7.GLOSSARIY

Alt - pastgi tovushlarni kuylovchi ayollar ovozi.

Avj – (arabcha – cho‘qqi, balandlik)-musiqa asari bayoni va rivojida eng baland nuqta.

Artikulyatsiya – (lotincha articulo)– parchalayman, bo‘laman –ovoz tovushlarini bir biriga uzviy bog‘lab yoki bog‘lamasdan ijro etish usuli. Tovushlar talaffuzida zarur bo‘lgan nutq organlari faoliyati.

Ariya – (italyancha aria) - opera, oratoriya, kantata, musiqali drama yoki komediyadagi tugallangan lavxani o‘zida namoyon etadi. Ariyaning badiiy vazifasi – asar qaxramoning xarakteri, ruxiy kechinmalari va intilishlarini ochib berish. shu bois ariya o‘zining keng oxangdorligi bilan ajralib turadi.

Ariozo – ariyaga nisbatan kichik xajmli musiqiy asar.

Ashula – asosan lirik ruxdagi g‘azal va she‘rlar zaminida yuzaga kelgan. Ashula qo‘shiq janridan kuy diapazonining kengligi, shaklan rivojlanganligi, mavzu va mazmuni teranligi bilan farqlanadi.

Alla – o‘zbek musiqa san’atida keng rivojlangan janr. Alla kundalik xayotimiz tarzida keng qo‘llanishi bilan bir qatorda kompozitorlik ijodiyotida ham aolhida o‘ringa ega. Allalar mayin kuy ohanglarida ijro etiladi.

staccato - tovushlarni uzuq-uzuq tarzda ijro etish ;

non legato - tovushlarni kam bog‘lab kuylash ;

legato - nafasni uzmasdan tovushlarni uzviy bog‘lab kuylash ;

Bariton –Katta oktava “lya” dan birinchi oktava “sol” tovushlari oralig‘idagi masofani qamrab olgan erkaklar ovozi. Bariton o‘z tembri bilan baslar va tenor ovozlari yaqinlik xususiyatiga ega bo‘lganligi uchun uni oraliq ovoz desa ham bo‘ladi .

Bas –Katta oktava “fa”dan birinchi oktava “mi”,”fa” tovushlari oralig‘ini qamrab olgan erkaklar ovozi.

Bas oktavist – “fa” kontroktavadan “ do” birinchi oktavagacha bo‘lgan oraliq masofani qamrab olgan erkaklar ovozi.

Belkanto – (italyancha – belcanto – go‘zal kuylash) -17 asrda Italiya xonandaligida yuzaga kelgan nafis kuylash uslubi . Zamonaviy ma’noda – hissiyotga boy, go‘zal va ravon kuylash yo‘llari . Belkanto xonandadan izchil kantilena , dinamik va nozik tembr o‘zgarishlariga boy ijroni talab qiladi

Vokal- musiqani ovoz bilan ijro qilish . Musiqa san’atining boshqa shakllaridan farqli o‘laroq, kuylashda tovush va ovozdan tashqari jonli inson so‘zi xam yangraydi.

Vokaliz – (frantsuzcha vocalize, lotincha vokalis – unli tovush)so‘zsiz , notalar nomi bilan yoki unli tovushlarda kuylanadigan mashk.

Diapazon – ovozning eng pastidan – eng balandigacha bo‘lgan tovushlar hajmi .

Diktsiya – (lotincha dictio – nutq talaffuzi) kuylashda matnni to‘g‘ri talaffuz qilish. Artikulyatsiya a‘zolari ishining jadalligi va uyushqoqligi, nutq tovushlari talaffuz sifati, so‘zlarning aniqligini belgilaydi.

Dinamika – (yunoncha dinamis- kuch) tovushlarning sadolanish kuchi bilan bog‘liq bo‘lgan jarayon . Musiqaning eng muhim ifoda vositalaridan biri. Dinamik

tuslar (forte, piano, crescendo, diminuendo va v.x.k.) ni qo'llash musiqaning mazmuni va badiiy mohiyatini teranlashtiradi.

Duet – (lotincha duo – ikki) birinchidan, ikki ijrochidan iborat ansambl' uchun mo'ljallangan sozlar jo'rligida yoki jo'rsiz musiqiy asarni o'zida namoyon etadi. Ikkinchidan, musiqali drama va komediya, shuningdek, opera, oratoriya, kantata, operettadagi vokal ansambl' turi xisoblanadi. Duet asarning musiqiy dramaturgiyasini va qaxramonlarning ichki his – tuyg'ularini ochib berishda muhim o'rin tutadi.

Dramatik soprano – lirik sopranodan o'zining kuchli ohangdorlik xususiyatiga egaligi bilan ajralib turadi.

Dramatik tenor - birinchi oktava “do” dan uchinchi oktava “ si bemol “ tovushlari orasidagi diapazonni qamrab olib, kuchli jarangdor yangrash xususiyatiga ega .

Koloratura soprano – katta diapazonga ega bo'lib o'ta xarakatchan bo'ladi , bu ovoz o'zining tiniq va mayin temбри bilan boshqa ovozlardan ajralib turadi .

Kontralto – kichik oktava “ sol” tovushidan ikkinchi oktava “re”, ”mi” tovushlar oralig'idagi diapazonga ega bo'lib, juda quyuq yangrovchi ovozdir.

Kuylash – san'at shakllaridan biri bo'lib, musiqiy asarlar mazmunining badiiy, ya'ni tovush vositalari orqali ifodalanishi uchun xizmat qiladi.

Lirik soprano – birinchi oktava ”do” tovushidan uchinchi oktava “do “ tovushi oralig'idagi diapazonga ega, yumshoq tembrga ega.

Lirik tenor – birinchi oktava “do” tovushidan uchinchi oktava “do” tovushigacha bo'lgan diapazonni qamrab olib, juda sof jaranglash xususiyatiga ega .

Metr – (yunoncha metron - o'lchov, mezon) – musiqa asarida bir xil o'lchovdagi kuchli va kuchsiz hissalarining almashuvi, musiqiy ritmni shakllantirish tizimi.

Metstso soprano – birinchi alt deyilib, kichik oktava “ soldan ikkinchi oktava “sol” oralig'idagi diapazonga ega. Bu ovoz yengil va to'liq ohangdor xususiyatiga ega.

Sadolantirish (intonirovaniye) – musiqa tovushini ovozda ma'lum ohangda qaytarish, ohanglashtirish.

Kantilena – (lotincha cantilena - ashula) izchil legato usulida tuzilgan tovushlar yo'nalishi, kuyning yoqimli, ravon ijrosi.

Ovoz apparati - ovoz va nutq tovushlarini hosil qiladigan organlar tizimi.

Ovoz – ovoz apparati tomonidan talqin etiladigan tovush. Ovoz – nutqiy, kuylash, xonish tarzida bo'lishi mumkin.

Rezonator – (lotincha – resono – aks sado) - ovoz paylarida hosil bo'ladigan zaif tovushlarga kuch, jarangdorlik, o'ziga xos tembr beradigan ovoz apparati to'qimalari majmui. Rezonator yuqori(bosh) va pastki (ko'krak) qismlardan iborat bo'lib, bo'g'izdan yuqorida joylashgan bo'shliq – qattiq tanglay, tishlar, burun bo'shliqi, peshona, yuz suyaklari– bosh rezonatorini va bo'g'izdan pastda joylashgan bo'shliq - ko'krak qafasida to'plangan (traxeya, bronxlar) ko'krak rezonatorini hosil qiladi

Repertuar – (lotincha repertorium ; frantsuzcha repertoire - ro'yxat) turli kontsertlarda ijro etiladigan yoki musiqiy ta'lim jarayonida o'rganiladigan asarlar majmui.

Rechitativ – (italyancha - ovoz chiqarib o‘qish, deklamatsiya qilmoq) – vokal musiqa turi, intonatsiya va ritm jihatidan oddiy yoki deklamatsiyali bo‘lib, so‘zlarni qisqa, odatda nutqiy ohanglar talqin etadi.

Ritm (yunoncha rhytmos – moslik, bir tekis oqim) tovushlarning uzun – qisqaligi va urg‘ularning almashib kelishiga asoslangan tushuncha. Har bir musiqa asari o‘z ritmiga ega bo‘ladi. Ritmning o‘lchovi va idrok etish vositasi metrdir.

Romans – (ispancha romanice) – kamer musiqa janri bo‘lib, cholg‘u jo‘rligida yakkaxon xonanda ijrosiga mo‘ljallangan musiqiy-she’riy asardir. Romans asosan, kichik hajmdagi, band tizimiga asoslangan, qisqa satrlardan iborat lirik sherlarga kuylanadi. Romans tuzilishi jihatdan qo‘shiq va ashulaga nisbatan murakkabroq bo‘lib, sherning mazmunini ochib beradi yoki tasvirlaydi.

Soprano – birinchi oktava ”do” tovushidan uchinchi oktava “do” tovushi oralig‘idagi diapazonga ega, yumshoq tembrli yuqori pardalarni erkin kuylay oladigan ayollar ovozi

Talaffuz – asarning badiiy matni so‘zlarini tinglovchilarga aniq yetkazib berish vositasi.

Tembr - (frantsuzcha timbre - tamg‘a, ajratish belgisi) – tovush tusi, turli ovozlarda ijro etilgan bir xil balandlikdagi tovushlarni farqlash imkonini beruvchi sifat.

Temp (sur‘at) (lotincha tempus – vaqt) musiqiy asar sur‘ati, metr hissalarining vaqt birligidagi tebranishlar almashinishi miqdori bilan o‘lchanadi.

Tenor - birinchi oktava ”do” tovushidan uchinchi oktava “do” tovushi oralig‘idagi diapazonga ega, yumshoq tembrli yuqori pardalarni kuylay oladigan erkaklar ovozi.

Tessitura (italyancha tessitura – to‘qima) –xonanda ovozining diapazoniga nisbatan kuy tovushlarini balandlik holati.

Tonallik - lad tovushlarining muayyan balandligi, asosiy ton (tonika) ning o‘rni bilan belgilanadi. Transpozitsiya (lotincha transposition – ko‘chirish) – musiqa asarini ma’lum interval (oktavadan bo‘lak) balandga yoki pastga ko‘chirish.

Qo‘shiq – vokal musiqaning keng tarqalgan janri, unda musiqiy – she’riy mazmun uyg‘unlashadi. Qo‘shiq she’rlari bir necha bandli va odatda naqarotli bo‘ladi. Qo‘shiqning kuyi diapazoni ixchamligi, musiqa rivoji band shakliga asoslanganligi, ohanglar tizimida so‘z va kuy intonatsiyalari mushtarakligi, she’riy matndagi g‘oyaviy –emotsional mazmun rivojining umumiy tarzda ifodalashi bilan ajralib turadi. Qo‘shiqning yana o‘ziga xos tomoni - she’riy matn va kuy shakllarining o‘zaro mutanosibliigi, bir xil hajmdagi tuzilmalarga asoslanganligidan iborat.

Maqom (arabchadan - joy, makon, o‘rin) – sharq xalqlarida keng tarqalgan mumtoz musiqa janri. Maqomlar soni bilan farqlanadi. “Shashmaqom” – olti maqom degani. Buzruk, Rost, Navo, Dugox, Segox, Iroq. Maqomlar ikki qisimga bo‘linadi: mushkilot- cholg‘u bo‘limi; nasr – ashula qismi.

Aytm yo‘li – xorazm maqomlarida aytm (ashula) lar bo‘limining umumiy nomi. Shuningdek, bu bo‘lim “mazmun” deb ham ataladi.

Bayot – turk qabilalaridan birining, shuningdek, ma'lum maqom nomi. Farg'ona – Toshkent maqomyo'llari tarkibida har bir besh qismdan iborat "Bayot I – V" va "Bayoti - Sheroziy I – V" turkumlari mavjud.

Gulyor – Shahnoz – besh qqisimli mashhur Farg'ona – Toshkent maqom aytim yo'li. 1-qismi Gulyor, 2- qismi Shaxnoz, 3-qismi Chapandozi Gulyor, 4-qism Ushshoq va 5-qismi qashqarchai Ushshoq deb nomlanadi.

Manzum – Xorazm maqomlari aytim bo'limining umumiy nomi. Shuningdek, bu bo'lim "aytim yo'li" deb ham ataladi.

Mansur – xoazm maqomlarida cholg'u kuylari bo'limining umumiy nomi. Shuningdek, ushbu bo'lim "chertim yo'li" deb ham ataladi.

Naqsh – bzak; ma'lum aytim (ashula) turining nomi. Xorazm maqomlarining "manzum" bo'limi tarkibidan o'rin olgan.

Suvora – otliq ; Xorazm maqomlarinig "manzum" bo'limidan o'rin olgan muayyan aytimning nomi. Ustozlarning fikricha "Suvora ot tuyog'idan hosil bo'ladigan turli ritmik tuzilmali ular va ularga asoslangan kuylardir.

Tarona – qo'shiq, ashula ma'nolarini bildiradi ; maqomlarda asosiy aytim yo'llari (Saraxbor, Tani maqom Talqin, Nasr va v.x.k.) orasida qo'llaniladigan va bir aytimdan ikkinchi asosiy aytimga o'tishda bog'lovchi "vazifasini bajaruvchi" ixcham shakli ashula. Ko'proq ruboiylar bilan aytiladi.

8. Testlar

1. Musiqa asari bayoni va rivojidadagi eng baland nuqta qanday ataladi?

- A) daromad
- V) Firovard
- S) Miyonxat
- * D) Avj

2. Opera, musiqali drama, operettalardagi qahramonlarning ruhiy kechinmalari va intilishlarini ochib beruvchi musiqiy monolog qanday nomlanadi?

- A) Uvertyura
- V) Itermediya
- * S) Ariya
- D) Rechitativ

3. Bir necha band va naqoratlari bilan yozilgan musiqiy asar nima deb ataladi?

- A) ashula
- * V) qo‘shiq
- S) arioza
- D) romans

4. Yakkaxon xonanda uchun mo‘ljallangan kamer musiqiy-she’riy asar qaysi?

- A) qo‘shiq
- V) ariya
- S) ariyetta
- * D) romans

5. O‘zbek operasi san’ati darg‘alari kimlar?

- * A) S.Qobulova, N.Hoshimov, H.Nosirova, S.Yarashev
- V) M.Uzoqov, J.Sultonov, T.Qodirov
- S) B.Zokirov, M.Toshmatov, S.Yarashev
- D) G Izmaylova, B.Qoriyeva, G Hamrayeva

6. Meyordagi tovush balandligidan chekinish yoki noaniq kuylash qanday nomlanadi?

- A) intonatsiya
- * V) detonatsiya
- S) diapozon
- D) konsonans

- 7. Izchil legato usulida kuylanadigan tovush yoʻnalishi qanday nomlanadi?**
A) stakkato
V) markato
* S) kantilena
D) portamento
- 8.Oʻzbek Davlat musiqali teatri qaysi yili tashkil etilgan ?**
A)1930
*B) 1929
S) 1936
D) 1939
- 9.Oʻzbek sanʼatida birinchi musiqani notaga kim va qachon tushirgan?**
A). A. Fitrat. XX asr boshlarida.
B). Muhammad Yusuf Devonzoda. XX asr boshlarida.
* S). Polvonniyoz Mirzaboshi (Komil Xarazmiy.) XIX asrda.
D). Qalandar Doʻnmas. XVIII asr boshlarida.
- 10. Vokal ansambli necha kishidan tashkil topadi?**
A)22, 23, 24, ...
B)*2, 3, 4- 16
C)20, 21, 22, ...
D)1
- 11. Vokal triosi necha qoʻshiqchilardan iborat ?**
A)2 ta
B)10 ta
C)*3 ta
D)8 ta
- 12. Vokal dueti necha kishidan iborat?**
A)7 ta
B)5 ta
C)*2 ta
D)3 ta
- 13. Vokal kvintet necha kishidan iborat?**
A)2ta
B)6 ta
C)*5 ta
D)3 ta

14. Vokal kvarteti necha kishidan iborat?

- A)*4 ta
- B)2 ta
- C)3 ta
- D)6 ta

15. Yuqori erkak ovozi qanday ataladi?

- A)Bariton
- B)*Tenor
- C)Bas
- D)Alt

16. Eng past erkak ovozi qaysi?

- A)Kontralto
- B)Alt
- C)Tenor
- D)*Bas

17. Qanday ovoz ayollar past ovozi deyiladi?

- A)Bas
- B)Bas profundo
- C)*Alt
- D)Soprano

18. Yuqori ayollar ovozi qaysi?

- A)Tenor
- B) Bass
- C)*Soprano
- D)Tenor

19. Vokaliz deb nimaga aytiladi?

- A)Qo‘shiq
- B)Ariya
- C)Romans
- D)*So‘zsiz qo‘shiq

20. Musiqa ijrochilari musobaqasi nima deb ataladi?

- A)Konsert
- B)Festival
- C)*Konkurs
- D) Forum

21. Vokal musiqasining eng sodda janri.

- A)*Qo‘shiq
- B)Oratoriya

- C)Opera
- D)Syuita

22. Birinchi o'zbek operasi

- A)«Layli va Majnun»
- B)*«Bo'ron»
- C)«Maysaraning ishi»
- D)«Dilorom»

23. A.S.Pushkin so'zlari bilan bitilgan birinchi o'zbek romansi muallifi kim ?

- A)A. Berlin
- B)G. Mushel
- C)*S. Yudakov
- D)R. Vildanov

24. Eng tez templarni ayting

- A)Andante, moderato, grave
- B)Adajio, andante
- C)*Allegro, allegro mayestozo, allegro Furyere
- D)Largo, lento

25. O'rtacha temp tezlikning nomini ayting

- A)Adajio, allegro, largo
- B)Vivo, allegro, vivache
- C)Presto, adajio, grave
- D)*Moderato, andante, sostenuto

26.Birinchi o'zbek estrada xonandasi kim ?

- A)Mansur Toshmatov
- B)Pavel Borisov
- S)*Botir Zokirov
- D)Kozim Qayumov

УЧИНЧИ БЎЛИМ.
АМАЛИЙ
Қўшиқлар
АЛЛА

Ҳамза сўзи

И.Ақбаров мусиқаси

Andante contabile

Мен дунёда сенни севдим, бошқа тилак

йўқ менда (ё) алла (ё)

алла. Сендан бошқа

ёр буй-ни - га ту-шар би-лак,

йүк мен - да (ё) ал - ла (ё)

ал - ла (ё) ту-шар би-лак йүк мен -

-да (ё), ал - ла (ё) ал - ла.

Ба-ҳор ке-либ қор кет - ма -

са ал - ла гул о - чи-либ яш - намас

ал - ла мен - дек ҳеч ким се-нинг, дар -

cantabile

-ди (ё) ал - ла (ё) ал - ла (ё),

га-минг би-лан ош - на - мас(ё)

ал - ла (ё) ал - ла ал - ла (ё)

ал - ла.

dim. molto ppp

БАҲОР ҚЎШИҒИ

Т.Тўла шеъри

М.Бурҳонов мусикаси

Tempo di valzer, con dolcezza

mf mp mf p mf

tr

ppp cresc. mf

pp Ло - ла

p гул - лар, жо-но-на гул - лар гул-гун ку-линг гул о-ни-дур

pp

pp *p*

Гул о - чил - са ўй - най-ди дил - лар, ўй - нар ба-ҳор

пар-во - на-дур

8va *p*

Ҳо

(8)

pp

Ўй-нар ба-ҳор ўй-нар ба-ҳор, бул-бул а - жаб куй бас - та

mp

лар. Тўл-син кўн-гул гул бо - ги - да, гул дас - та-

mf *rit.* *mf* *p a tempo*

p *mf* *f* *p* *mf* *p*

лар, гул дас - та-лар. Ло - ла

pp

p *pp* *ppp*

гул - лар жо - но - на гул - лар гул - гун ку-линг гул о - ни-дур

p

pp

Гул о - чил - са ўй - най-ди дил - лар, ўй-нар ба - ҳор

pp *p*

ppp *pp*

пар - во - на - дур

mf *p* *pp*

pp Хор *pp*

ppp *pp*

Лола гуллар, жанона гуллар,
 Гул-гул кулинг, гул онидур.
 Гул очилса ўйнайди диллар,
 Ўйнар баҳор, парвонадур.

Ўйнар баҳор, ўйнар баҳор,
 Булбул ажаб куй басталар.
 Бўлсин кўнгил гул боғига,
 Гул басталар, гул дасталар.

Камтар шеъри

ЭЙ ДИЛРАБО

Ш.Рамазонов мусикаси

Allegretto

Шах-ло кўз-ли эй дил-ра-бо бўл-син сен-га жо-ним фи-до Кел гў-за-лим

кел эр-ка-лаб кел ё-ни-ма кел мар-ха-бо, Кел гў-за-лим кел эр-ка-лаб

кел ё-ни-ма кел мар-ха-бо.

Эй сев-ги-лим гул юз-ли ёр

сен-га э-тай мен жон ни-сор ақ-лим о-либ эй жон - ги-нам эт-ма ме-ни

Накорат:

кўп ин - ти - зор Кел гў - за - лим кел эр - ка - лаб

кел ё - ни - ма кел мар - ха - бо.

Шахло кўзли эй дилрабо,
Бўлсин сенга жоним фидо
Кел гўзалим, кел эркалаб
Кел ёнима кел марҳабо.

Эй севгилим гул юзли ёр
Сенга этай мен жон нисор
Ақлим олиб эй жонгинам
Этма мени кўп интизор

Т.Тўла шеъри

ЭЙ СОҲИБИ ДИЛ

С.Хайитбоев мусикаси

Andante cantabile

Эй со-хи-би дил кўнг-лим о-либ кий-на-ма-санг - чи

Кўнг-лум - ни о-либ ўт-га со-либ кий-на-ма-санг - чи.

Жон и-ла та-ним бил-ки ма-ним сен и-ла ёл-ғиз

Ишк со - хи ли - ни терс ё-ка-лаб кий-на-ма-санг - чи

Ним пар-да кўн-гил сав-ти би-лан ақ-лим о- либ - сан,

Ақ-лим - ни о-либ ҳам йў - ко-либ қий-на - ма санг - чи.

1. 2.

1. Эй соҳиби дил кўнглим олиб қийнамасангчи,
Кўнглумни олиб ўтга солиб қийнамасангчи.
Жон ила таним билки манам сен ила ёлғиз
Ишқ соҳилини терс ёқалаб қийнамасангчи.

Ним парда кўнгил савти билан ақлим олибсан,
Ақлимни олиб ҳам йўқолиб қийнамасангчи.

2. Соз додга келур қийноғидан созандасининг
Созанда мисол қалбни чалиб қийнамасангчи
Ўйнашма юрак дарди билан дардиманд эрсанг
Кетмасму ахир у ўт олиб қийнамасангчи.

Андишалидур балки, хуши, сеҳри кечирсин
Оҳ жажжигинам, жоним олиб қийнамасангчи.

Романслар

БАҲОР

Миртемир шегъри

Т.Содиқов мусикаси

Andante

mp *cresc.* *f*

mp Гул оч - ди ба-ҳор на соз, дашт-лар - нинг ло-ла вақ - ти.

p Янг-раб у-чар хуш о - воз янг-раб у - чар хуш о - воз бул-бул-нинг

f *rit.* *mp* *cresc.* по-ла вақ - ти по-ла вақ - ти. (а жон) Кел - гай-сан

cresc. *f*

(жо - нон) ло - ла вақ - ти

А жон ло - ла вақ - ти

ти. йў - линг - да ин - ти - зор - ман. Бе - ка - рор - ман.

Гул очди баҳор на соз,
 Даштларнинг лола вақти.
 Янграб учар хушовоз,
 Булбулнинг нола вақти.
 Йўлингда интизорман,
 Келгайсан лола вақти.

Ишқингда бекарорман
 Қайда бўлсанг ёр дерман.
 Келгайсан нола вақти,
 Йўлингда интизорман.
 Бекарорман.

Миртемир шеъри

БУЛБУЛ

Т.Содиқов мусикаси

Andante *mf*

Кел сев - га - ним, иф - ти - хо - рим, жон бул - бу - лим! Йўл - ла ринг - га гул - лар

8va *mf*

f Piu mosso

по - ён - доз. Бул - бу - лим, жон

rit. **p** **Tempo I**

бул - бу - лим... А Кел сев - га - ним бул - бу - лим,

rit. **a tempo**

жо - ним бул - бу - лим. *mf*

Allegro moderato

mf *rit.*

Andante *mp*

Куй - ла - шай - лик

mp

Allegro moderato *rit.*

бахт ял - ла - син бул - бул - лар - га хам о - воз.

p *cresc.*

mf *f*

f

mf
A

mp dolce cresc.

ff

1.
A

2.

Кел севганим, ифтихорим,
 Жон булбулим!
 Йўлларингга гуллар поёндоз
 Булбулим, жон булбулим.

Кел севганим булбулим,
 Жоним булбулим
 Куйлашайлик бахт ялласин,
 Булбулларга ҳамовоз.

3. Фуркат шәъри

ПАРИ РҮЙИМ

Куйчан

С. Жалил мусикаси

The first system of the musical score is in 3/4 time, key of B-flat major. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line begins with a whole rest, followed by a half note G4, a quarter note A4, and a half note Bb4. The piano accompaniment starts with a quarter rest, followed by a half note G3, a quarter note A3, and a half note Bb3. The piano part includes a descending eighth-note scale in the right hand and a steady eighth-note bass line in the left hand.

The second system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has two verses of lyrics. The piano accompaniment provides harmonic support with a consistent eighth-note bass line and chords in the right hand.

1. Па - ри - рӯ - йим юз о - чиб кўл - га о - либ
2. Э - зиб бағ - рим юз о - чиб хас - ра - ти - дин

The third system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has two verses of lyrics. The piano accompaniment provides harmonic support with a consistent eighth-note bass line and chords in the right hand.

Не - га о - йи - на - ни хай - рат га со - либ
Ча - ман - да ғун - ча - лар кон - ғо бў - ё - либ.

The fourth system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has one verse of lyrics. The piano accompaniment provides harmonic support with a consistent eighth-note bass line and chords in the right hand.

Би - ров баз - ми - да тун хур - рам э - тиб ул

Ға-му ан - дух и-ла ман мун -

-да ко - либ. А-гар кел - са

ке-тар хо - лим кў ру - бон А-жал жо - ним - ниол - мас-дан

у-ё - либ Бу ке - ча хажр ў-ти - дин йиғ - лай йиғ - лай

Йи кил - ди Фур - ка-тий - ни баг -

1. -ри то - либ 3. 2. ри то - либ

pp *tenuto* *ten.*

Пари рўйим юз очиб қўлга олиб
Нега ойинани ҳайратга солиб,
Эзиб бағрим юз очиб ҳасратидин
Чаманда гунчалар қонғо бўёлиб

Биров базмида тун хуррам этиб ул
Ғаму андух ила ман мунда қолиб
Агар келса кетар ҳолим кўрубон
Ажал жонимни олмасдан уёлиб

Бу кеча ҳажр ўтидин йиғлай йиғлай,
Йиқилди Фурқатийни бағри толиб.

Ариялар
«Паранжи сирлари» («Холисхон») мусикали драмаси
Холисхон арияси

Ҳамза сўзи

Т.Жалилов ва Г.Собитов мусикаси

Moderato

Не-чун кел - май - сан э ё - рим

та-сад-дук, Жо - ним ай - лан - син А-зи - зим чин

ва-фа-до-рим та-сад-дук жо - ним ай - лан - син

Più mosso

Не-тай бе - чо - ра-лик кур - син ви-со - линг - дан йи-рок эт -.

-ди, У-шал - ди син - ди дил то - рим та-сад - дук
 Ў-зинг - сан мард фи-до - ко - рим та-сад - дук

жо - ним ай - лан - син. Ю-рак-лар тўл - ди зар - до - ба
 жо - ним ай - лан - син.

жи-гар-лар бўл - диюз по - ра Ту-гал-мас ахт

н-ла зо - рим та-сад-дук жо - ним ай - лан - син.

Ти-лар-манбўл ма-син ман-дин бў-лак-ка до-ғи хиж-рон

хем Кел э тез-роқ ха-лос-ко-рим

та-сад-дук жо-ним ай-лан-син

Нечун келмайсан эй ёрим тасаддуқ жоним айлансин,
 Азизим, чин вафодорим, тасаддуқ жоним айлансин.
 Нетай бечоралик курсин висолингдан йироқ этди,
 Ушалди синди дил торим тасаддуқ жоним айлансин
 Ўзингсан мард фидокорим тасаддуқ жоним айлансин

Юраклар тўлди зардоба, жигарлар бўлди юз пора
 Тугалмас аҳд ила зорим тасаддуқ жоним айлансин
 Тиларман бўлмасин мандин бўлакка доғи хижрон ҳеч,
 Кел э тезроқ халоскорим тасаддуқ жоним айлансин.

Холисхон арияси

Moderato

Бу-либ-ман по - го-хон бир

бе-ва фо-га муб-та-ло най-лай, А-сир эт-мишо-либ ақ-лу ё-рай

ху-шим ул-фур жа-фо най-лай. Ю-ту-бон зах-ри-гам ҳаж-ри-да
Жи-гар бағ-рим-ни эз-ди

йиг-лаб ке-ча-ю кун-дуз Ту-киб ёп ўр ни-га кон
ай-ла-ди о-хир а-до най-лай. Қи-зил гул-дек ю-зим дур

кўз-ла рим -дан кет-ди дар - мо - ним, Ке-либ сўр-мас фи-ро - ки-
 ҳас-ра-ти - да қаҳ-ра-бо най - лай.

да ме-ни торт-ган а-зо - бим - ни, Ё-тол-май ёр-вас - ли-

га кўк - сим - да-дур я - ри най - лай.

Бўлибман ногаҳон бир бевафога мубтало найлай,
 Асир этмуш олиб ақлу ҳушим улфур жафо найлай.
 Ютубон захри ғам ҳажрида йиғлаб кечаю-кундуз,
 Жигар бағримни эзди айлади охир адо найлай.

Тўкиб ёш ўрнига қон, кўзларимдан кетди дармоним,
 Қизил гулдек юзимдур, ҳасратида қаҳрабо найлай.
 Келиб сўрмас фироқида мени тортган азобимни,
 Етолмай ёр васлига кўксимдадур яра найлай.

Холисхон арияси

Moderato

А - зиз дўст - лар не - тай, бах - ти қа - ро бўл - ган - га йинг - лай
 Ки - ма из - хор э - тай дар - ду га - мим, бир гам - гу - зо - рим

ман, А - зи - зим - дан ти - рик, ўл - май о - жу - до бўл -
 йўқ У - мир сўй - го - ни - ма ет - май Ҳа - зон бўл -

ган - га йинг - лай - ман. Ҳа - ки қий ишқ ў - ти ор - тик
 ган - га йинг - лай - ман. Ку - йиб бағ - рим, ку - лим кўк - лар - га

э - кан дў - зах ў - ти - дан, ким На - фо - сиз ёр леб туп - дим
 сов рил - ган - га йинг - лай - ман.

бу дар - ди бе - да - во лар - га, ў - лим - нинг

ваҳ - ми - дан ҳар дам ю - рақ тўл - ган - га йиғ - лай - ман

О - о - Ха - зон бўл - ган - га йиғ - лай - ман.

Азиз дўстлар, нетай бахти қаро бўлганга йиғлайман,
 Азизимдан тирик ўлмай жудо бўлганга йиғлайман.
 Кима изҳор этай дарду ғамим, бир ғам гузорим йўқ,
 Умр сўйғонима етмай хазон бўлганга йиғлайман.

Ҳақиқий ишқ ўти ортиқ экан дўзах ўтидан ким
 Куйиб бағрим кулим кўкларга соврилганга йиғлайман
 Вафосиз ёр деб тушдим бу дарди бедаволарга
 Ўлимнинг ваҳмидан ҳар дам юрак тўлганга йиғлайман.
 О, хазон бўлганга йиғлайман.

«Тоғ гўзали» мусикали драмаси
Ширин арияси

П.Мўмин шеърн

А.Муҳамедов мусикаси

Allegretto

sub.p

Гул-лар ич-ра энг то-за гул гул - но - ра-дур,

Ишкбо-би-да киз - лар не-чун бе - чо - ра-дур.

Ет-ган бор-му ви-сол-га ҳеч о - сон - ги-на

Не са-баб-дан о - шик ю-рак о - во - ра-дур

О...

о... Не-га бар-ча бир за-йил-да

бер-мас ма-дад, Сев-ги бил-мас о-дам-лар-да дил ко-ра-дур.

Не-га бар-ча бир за-йил-да

бер мас ма-дад Сев-ги бил-мас о-дам-лар-да дил ко - ра-дур.

Ет-ган бор-му ви-со - л-га хеч

о - сон - ги - на Не са-баб-дан о - шик ю-рак

о - во - ра-дур О... М...

Гуллар ичра энг тоза гул гулнорадур,
 Ишқ кўйида қизлар нечун бечорадур.
 Етган борму висолга ҳеч осонгина,
 Не сабабдан ошиқ юрак оворадур.
 Нега барча бир зайлда бермас мадад,
 Севги билмас одамларда дил қорадур.
 Етган борму висолга ҳеч осонгина,
 Не сабабдан ошиқ юрак оворадур.

Маъруф ариозаси

Largo **Moderato** А.Мухамедов

mp *p* *f* *mf* *mp*

Бўл-санг бу ер Ши-ри-ни (Бўл-санг бу ер Ши-ри-ни) за-мон

Фар - хо - ди- дур - ман. (за-мон Фар - хо - ди- дур -

ман) О-чай қал-бим

75

си-ри - ни (о - чай кал-бим си-ри - ни) бўс - тон Фар

rit. **Moderato più mosso**

хо - дир- дур - ман. (бўс - тон Фар - хо - ди- дур - ман)

mf

Аф-со-на - лар - дан кўч-ган кўх-на о - шик э-мас-ман

f

(кўх-на о - шик э-мас - ман) Аф-со-на -

лар - дан кўч-ган кўх-на о - шик э-мас-ман (кўх-на о - шик э-мас-

ман) Му-ҳаб-бат - га шон кўш-ган му-ҳаб-бат-

га шон кўш-ган дав-рон Фар - хо - ди - дур - ман дав - рон Фар - хо - ди - дур -

-ман. Ил-му фан-лар из-мим - да

f

(ил - му фан - лар из - мим - да) Нур - лар чак - нар и - зим -

tr

-дан (нур - лар чак - нар и - зим - дан)

r

mf

Эн - ди ё - зил - моқ бўл - ган (Эн - ди ё - зил -

tr

моқ бўл - ган дос - тон Фар - хо - ди - дур - ман. (дос -

тон Фар - хо - ди - дур - ман, дав - рон Фар -

rit.
хо - ди - дур - ман).

tr *p*

Бўлсанг бу ер Ширини замон Фарҳодидурман,
 Очай қалбим сирини бўстон Фарҳодидурман.
 Афсоналардан кўчган кўҳна ошиқ эмасман,
 Муҳаббатга шон қўшган даврон Фарҳодидурман.

Илму фанлар измимда, нурлар чақнар изимдан,
 Энди ёзилмоқ бўлган достон Фарҳодидурман.

«Нурхон» мусикали драмаси
Нурхон арияси

К.Яшин

Т.Жалилов, Г.Собитов

Andante

80

Ай - ри - лиқ дар - ди ю - рақ - ка

қўй - ди доғ ус - ти - га доғ, Сар - ба сар ҳас -

рат - ла - рим - ни бе - ха - бар ё - рим - га айт.

Сев - ги ич - ра Зух - ра - ни сав - до - си туш - ди
Раҳм э - тиб қо - шим - га кел - син То - ҳи - ри зо -

бо - ши-ма, Кўр-ма-сам бир
- рим - га айт. Жо-ну жис - мим

дам ю-зинг йўқ - дир ме-нинг ҳеч
қуй - га - ни - ни ло - ла рух - со - -

то қа-тим,
- рим - га айт.

Эй сабо, боргил саломимни вафодоримга айт,
Бирма бир бу можарони кўзи хуморимга айт.
Айрилиқ дарди юракка қўйди доғ устига доғ,
Сарба сар ҳасратларимни беҳабар ёримга айт.

Севги ичра Зухрани савдоси тушди бошима,
Раҳм этиб қошимга келсин Тоҳири зоримга айт.
Кўрмасам бир дам юзинг йўқдир менинг ҳеч тоқатим,
Жону жисмим куйганини лола рухсоримга айт.

Нурхон арияси

Moderato

The musical score is written for voice and piano. It begins with a vocal line in treble clef, followed by piano accompaniment in grand staff (treble and bass clefs). The key signature has one sharp (F#) and the time signature is common time (C). The tempo is marked 'Moderato'. The lyrics are in Tajik and are distributed across four systems of music.

pp

p

Му-хаб - бат ў - ти - да куй - дим,

p

simile

ға - риб жон, ким - га дод ай - лай, Ё - мон - лар зул - ми - дан бағ

рим тў - ла қон ким - га дод ай - лай.

f Та-бас - сум эт-ма-ди мен - га *mf* у - ми - дим, ёш-ли - гим, бах

тим, Бу о - лам бўл-ди кў - зим - га

f мис-ли зин - дон ким - га дод ай - лай. Бо-шим-да ай-ла-нур оф

тоб, ди-лим-да кай-гу, дардмо - там,

Е - тар, бас бу жа - фо - лар,

мен ҳам ин - сон, ким - га дод ай - лай,

p е - тар бас, бу жа - фо - лар,

мен ҳам ин - сон, ким - га дод ай - лай. О...

85

га - риб жон, ким - га дод ай -

лай.

dim.

Муҳаббат ўтида куйдим, ғариб жон кимга дод айлай,
 Ёмонлар зулмидан бағрим тўла қон кимга дод айлай.
 Табассум этмади менга умидим, ёшлигим, бахтим
 Бу олам бўлди кўзимга мисли зиндон кимга дод айлай.
 Бошимда айланур офтоб, дилимда қайғу, дард, мотам
 Етар, бас бу жафолар, мен ҳам инсон, кимга дод айлай.

Ҳайдар арияси

Allegretto

f

Яй-ра-гил кўн-гул бу кун, сев-ги-ли жо-но-

p

-нинг ке-лур, Дил-ба-ринг, бах-ти ча-ро-гинг

mf

жисм а-ро жо - нинг ке-лур. Гул жа-мол

лаф-зи ҳа-лол, ик-ки ю-зи нақш ол - ма-дек,

Сўз-ла-ри жон ро - ха - ти, гул бар - ги хан до -

-нинг ке-лур. Зух-ра-ваш, Лай-ли - ни-шон,

Ши-рин си-фат о - ро - ми-жон,

Жо-ду кўз қо-ши ка-мон, жам-би - лу рай хо -

-нинг ке-лур. Тў-ки-лур

қан-ду а-сал ё - рим ла - бин оч - са а-гар,

Кун со-чиб бо-ши - га зар, сар-ви хи - ро мо -

-нинг ке - лур, Дил - ба - рим,

бах-тим ча-ро-гим, жисм а-ро жо - ним ке-лур.

Яйрагил кўнгил бу кун, севгилижонинг келур,
 Дилбаринг, бахти чароғинг, жисм аро жонинг келур.
 Гул жамол, лавзи ҳалол, икки юзи нақш олмадек,
 Сўзлари жон роҳати, гул барги хандонинг келур.

Зухраваш, Лайлинишон, Ширинсифат оромижон,
 Жоду кўз-қоши камон, жамбилу райҳонинг келур.
 Тўкилур қанду-асал ёрим лабин очса агар,
 Кун сочиб бошига зар, сарви хиромонинг келур.
 Дилбарим, бахтим, чароғим, жисм аро жоним келур.

«Гули сиёҳ» мусикали драмаси

Нодир арияси

Р.Хамроев либреттоси

Д.Соаткулов

Нодир *mf* Са-ҳар тур-дим сев-га -

Ним сен-га гул-лар у-зай деб Гул-га о-шик бул-бул -

-ни куй-ла - ри - ни тинг-лай деб

Нодир *ff* Га-риб бул-бул гун - ча-га ўздар-ди-ни куй-лар-ди.

f

Но-дир ға-риб А - мал - ни аҳ - во - ли - ни ўй - лар -

p

Най -ди

ritenuto

Саҳар турдим севганим, сенга гуллар узай деб,
 Гулга ошиқ булбулнинг куйларини тинглай деб.
 Ғариб булбул гунчага ўз дардини куйларди,
 Нодир ғариб Амални аҳволини ўйларди.

Нодир арияси

Д.Соаткулов, Р.Ҳамроев

Largo

О -

жон - Fine Эр - кин куш - дек э - ди

қўч - ман - чи о - там, Сах - ро - да ю - рар -

3

ди бил - май Ғам а - лам.

Ма - на Лаъ - ман -

га хам е - тиб ке - либ - ман Бог сев - ги ма - ко -

4

ни - га маф - тун бў - либ - ман.

5

Шу ер - да Лай - ли-га рў - ба - рў кел-дим,

mf

Мен у - ни то а-бад Маж - ну -

ни бўл - дим.

p

Эркин кушдек эди кўчманчи отам,
 Сахрода юрарди билмай ғам, алам.
 Мана Лаъманга ҳам етиб келибман,
 Боғ севги маконига мафтун бўлибман.
 Шу ера Лайлига рўбарў келдим,
 Мен уни то абад Мажнуни бўлдим.

Амал арияси

Р.Хамроев

Д.Соаткулов

Largo

5

ух-ла ух - ла мит - тим ха-мон

ал - ла - ё ал - ла

ал - ла - ё ал - ла

7

мм..... ...

8

MM... MM.

p *pp*

Қора либос кийди қишлоғимиз, Лаъман
Дўмбоққинам ухла, ухла миттим ҳамон аллаё.

«Лайли ва Мажнун» операси
Лайли арияси

Хуршид шеъри

Р.Глиэр ва Т.Содиқов мусикаси

Con moto ♩ = 116

Ma - нам ки о - ши - ки ил -

му фа - зи - ла - ти Қай - сам, жо - най

Со - тил -

ма - гай - ман о - та о - на ри - зо - си у - чун.

КИМ ха - ё - ти - да - ман, (ха, ха, ха!)

Са - лом

The musical score consists of five systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The key signature has two flats (B-flat major), and the time signature is 3/4. The piano part features complex rhythmic patterns, including triplets and sixteenth notes. The vocal part includes lyrics in Russian. The score ends with a final measure in the fifth system.

са - лом шу а зиз Қайс - га

ким ҳа - ё - ли - да - ман, шу - ни, Фа - қат шу ни дер

ман, бу - дир кўн - гил - да - ги ком. жо - нам.

Манамки ошиқи илму фазилати Қайсам жонай,
 Сотилмағайман ота – она ризоси учун
 Саодатим, тилагим Қайс, будир умиду маром жонам
 Салом, салом шу азиз Қайсга, ким ҳаётидаман (ҳа, ҳа, ҳа!)
 Салом, салом шу азиз Қайсга, ким ҳаёлидаман шуни
 Фақат шуни дерман, будир кўнгилдаги ком, жонам.

Қайс арияси

Moderato

Р.Глиэр, Т.Содиқов

Па-рим бўл - са у-чиб қоч - сам у-лус - дан то қа - но

- тим бор Қа - но - тим куй - са уч -

- моқ - дан ю-гур - сам то ҳа-ё - тим бор

О... О...
 Ха-ло - йиқ - дин зи-ё - да минг ға-ним бор - дур ки лутф
 ўл - ған А-гар
 минг жон бе-риб бил - сам - ки бир

104

ғам - дин на - жо - - тим бор о...
 о...
 Че - киб аг - ғ - ри - дан юз жабр
 чу тор - тиб ғ - ри - дан минг ғам Не ўз -

The musical score is written in D minor (three flats) and 4/4 time. It consists of four systems, each with a vocal line (treble clef) and piano accompaniment (grand staff). The lyrics are in Cyrillic script. The first system includes the lyrics "ғам - дин на - жо - - тим бор о...". The second system includes "о...". The third system includes "Че - киб аг - ғ - ри - дан юз жабр". The fourth system includes "чу тор - тиб ғ - ри - дан минг ғам Не ўз -". The piano accompaniment features various chords and melodic lines, with a *pp* (pianissimo) marking in the third system.

га мав - қи - дан иб - рат не ў - зим - дан у - ё -

тим бор о...

о...

tenuto

Парим бўлса учиб қочсам улусдан то қанотим бор,
 Қанотим куйса учмоқдан югурсам то ҳаётим бор
 Халойикдин зиёдан минг ғамим бордурки лутф ўлган
 Агар минг жон бериб билсамки бир ғамдин нажотим бор.
 Чекиб агёридан юз жабр чу тортиб ёридан минг ғам,
 Не ўзга мавқидан ибрат не ўзимдан уётим бор.

«Дилором» операси
Дилором арияси

М.Ашрафий мусикаси

The musical score is written for a vocal soloist and piano. It is in the key of E major (indicated by four sharps) and 6/8 time. The tempo is not explicitly marked, but the dynamics range from *ff* (fortissimo) to *p* (piano). The vocal line begins with a *ff* dynamic and includes the syllable "Ox". The piano accompaniment starts with a *sf* (sforzando) dynamic and includes a *p* (piano) section. The score is divided into four systems, each consisting of a vocal staff and a piano staff. The vocal line includes the syllable "Ox" at various points. The piano accompaniment includes a *p* (piano) section in the second system.

ad libitum

O

pp

rit. a tempo

p

mp

f

tr

dolce e rubato

Ю - зи ха-ёт гу-ли-дан

poco dim. e rall.

p

ба-хор э - кан бил - сам, Ба-хор хус-ни-га канг - лум, зор э -

кан бил - сам. *rit. f a tempo* Ди - лим -

га-кон тў-либ кад-дин ха-ё-ли-да ёр - ни

жа-хон кў-зим-га ха-ки тор

кан бил - сам.

«Майсаринг иши» операси
Ойхон арияси

С.Юдаков

Andantino

То-ка-тим ток бўл - ди, о - кар кўз ё -

шим, Ют-га-ним за - хар - дир, зак - кум-дир о - шим,

Не кун-лар-га кол - ди бу е-тим бо-шим, Меҳ-ри - бо-ним,

о - та-жон, кел, кай - да - сан?

115

f **Meno mosso**

Ў-ғир-лаб кел - тир - ди ме-ни шум Ко

зи, Так-ли-фи-га ас - ло,

Темпо I

ас - ло бўл - ма - дим ро - зи,

mp

p

p

Сен-га ет- май - ди бу Ой-хон о - во-

dim.

p

зи, Чў - по - на - ли, хо - ла - жон, кел, кай - да-

сан? Кел, кай - да- *pp* *Meno mosso*

сан, кел, кай - да - сан,

кел!

Ойхон арияси

Moderato assai

С.Юдаков

mp

p

Иш-ки-да ён - дим,

сўр-май - ди хо - лим, Ўр-тан-ди жо-ним, кет - ди ма-до - ри-мо!

mf

Йў-ли-га бок-дим, жис-мим-ни ёк - дим,

118

Бит-ди, ту-гал - ди саб-ру ка-ро - ри-мо,

This system shows the first line of music. The vocal line (treble clef) has a melody with eighth and quarter notes. The piano accompaniment (grand staff) features a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and chords in the left hand.

саб-ру ка-ро - ри-мо!

This system continues the vocal melody. The piano accompaniment includes a section with sixteenth-note runs in the right hand, marked with a '6' (sexta) and a '6' (sexta).

This system features a vocal line with rests. The piano accompaniment continues with sixteenth-note runs in the right hand, marked with a '6' (sexta). The left hand has sustained chords. A *mp* (mezzo-piano) dynamic marking is present.

Хей,

This system shows the vocal line with a single note 'Хей,'. The piano accompaniment features sixteenth-note runs in the right hand, marked with a '6' (sexta). The left hand has sustained chords.

119

Шўх сай-ра бул - бул,

8va

f Менo mosso rit.
ё - нинг-да ё - ринг, жо-ни - ма,

f

mf a tempo rit. a tempo rit.
Йўк бун-да ё - рим, бор о - ху зо - рим, бор о - ху зо -

ри - мо...

accel. Allegro ma non troppo

f

120

System 1: Treble clef staff is empty. Piano part (grand staff) features a series of triplets in the bass line and a melodic line in the treble with a slur and a fermata.

System 2: Treble clef staff is empty. Piano part continues with triplets in the bass line and a melodic line in the treble with a slur and a fermata.

System 3: Treble clef staff is empty. Piano part continues with triplets in the bass line and a melodic line in the treble with a slur and a fermata. The system ends with a *cresc.* marking and a triplet in the bass line.

System 4: Treble clef staff is empty. Piano part begins with a *ff* marking. The bass line features a series of triplets, and the treble line has a melodic line with a slur and a fermata. The system ends with a *rit.* marking and a triplet in the bass line.

a tempo *p*

Мен ун-га муш-ток, кўз йўл-га ил - хак,

tr *dim.* *p*

Кел - сай - ди ё - рим, кел - сай - ди ё - ри - мо!

pp

f *Tempo I* *dim.*

Ёр!

f

mp *dim.*

3 *3*

ор - - - ти - да сѹ - ниб

бо - ра -

- - - ман

f Piu mosso
Ал - по - ми шим

semile

146

Дуэтлар

«Холисхон» мусикали драмаси
Рустам ва Холисхон дуэти

Т.Жалилов

Moderato

Рустам

1. 2.

Бог-лар - да гул о - чил-мас то ёз кўр-

- ма-гун-ча, Пар - во - на жис-микуй - мас, то ўз-ни ур - ма-гун-ча

Холисхон

Рас-во-лиг'эт - ди Маж-нун, Лай-ло-га ет - ди о - хи, ет-мас э-ди,

бў-либ ул де-во-на бўл - ма-гун - ча, ет-мас э-ди бў-либ ул

Рустам

де-во-на бўл - ма-гун - ча. Кес-мас-ди тоғ баг-ри-ни Фар-ход зо - ри Ши-рин,

Холисхон

Йўқ-лаб ке-либ го-хи - да хо-ли-ни сўр - ма-гун - ча. Йиг-лаб ё- тар - ди Во-мик
Ҳар гиз кў тар - мас эр - ди

Бирга

ос - то-на-га кў-йиб бош Ҳар гиз кў-тар - мас эр - ди Зух-ра-ни кўр-
Зух-ра-ни кўр - ма-гун - ча.

Рустам

-ма-гун - ча. То-хирю-рар - ди бе - худ ҳеч ким сў-зин э шит май, О-воз бер -

мас эр - ди Зух-ра ча-кир - ма-гун - ча. О-воз бер-мас эр-ди Зух-ра ча кир -

-ма - гун - ча. О...

Зух - ра ча - кир - ма - гун - ча.

Рустам: Богларда гул очилмас, то ёз кўрмагунча,
Парвона жисми урмас то ўзни урмагунча.

Холисхон: Расволиғ этди Мажнун, Лайлога етди охи
Етмас эди бўлиб ул девона бўлмагунча.

Рустам: Кесмасди тоғ бағрини Фарход зори Ширин,
Йўқлаб келиб гоҳида ҳолини сўрмагунча.

Холисхон: Йиғлаб ётарди Вомиқ остонага қўйиб бош,
Ҳаргиз кўтармас эди, Зухрани кўрмагунча.

Рустам: Тоҳир юарди беҳуд ҳеч ким сўзин эшитмай,
Овоз бермас эрди Зухра чақирмагунча.

«Гули сиёҳ» мусикали драмасы
Нодир ва Амал дуэти

Д.Соаткулов

Allegretto

Нодир

Кип-ри гинг - дан қоп қо - ра жо-ду кў зинг

mf

-дан ай - ла - най, Ил-ти-фот эт сўз - ла ёр

ширин сў - зинг - дан ай - ла - най ил-ти-фот эт

сўз - ла ёр ши-рин сў-зинг - дан ай - ла - най.

Амал *Andante*

poco a poco ritenuto
p

Меҳ-ри бо - ним ё - ру жо - ним

Но - ди-рим - дан ай - ла - най, Қўрқ-ма-ган

хеч нар-са-дан чин бо - ти - рим - дан ай - ла - най.

Күрк-ма-ган хеч нар-са-дан чин бо-ти-рим

Allegretto
Подир

дан ай-ла-най. Бах-ту ик - бол хам ю-рак - да

кув-ва-тим ё - рим А - мал Бой-ли-гим хам шав-ка-тим

хам но - му - су о - рим А - мал бой-ли-гим

хам шав-ка-тим хам но - ма - су о - рим А - мал.

Амал

Сен - да бұл - са шу ча-ман-да гул - ла-рим - дан бұ - са
Нодир

лар Ка - ни эн -
гул - ла - ринг - дан бұ - са - лар, бұ - са - лар Ка - ни эн -

ди ўл - ка миз - да бах - ти - ёр -

ди ўл - ка миз - да бах - ти - ёр -

лар кул - са - лар.

лар кул - са - лар.

Нодир: Кипрингдан, қоп қора жоду кўзингдан айланаи,
 Илтифот эт, сўзла ёр, ширин сўзингдан айланаи.
 Амал: Меҳрибоним, ёру жоним Нодиримдан айланаи,
 Қўрқмаган ҳеч нарсдан чин ботиримдан айланаи.
 Нодир: Бахту иқбол, ҳам юракда қувватим, ёрим Амал,
 Бойлигим ҳам, шавкатим ҳам номусу орим Амал.
 Амал: Сенда бўлса шу чаманда гулларимдан бўсалар,
 Биргаликда: Қани энди ўлкамизда бахтиёрлар кулсалар.

«Олтин кўл» мусикали драмаси
Ёкуб ва Каромат дуэти

Allegretto

М.Левиев

Ёкуб:

Ко шинг-ни ка-ро - си-га, Хол бў-лай а-ро

си-га. Ас-ло рах-минг кел-май-ди (ей, ё - рай).

Би-ров-нингбо - ла - си-га. Ас-ло рах-минг кел-май-ди (ей,

ё - рай), би ров нинг бо - ла - си - га.

Ас ло рах-минг кел-май - ди (ей, ё - рай), би ров-нинг бо - ла - си-га.

Каромат
Бул-бул кай-да сай - рай - ди?

Гул зо-рим-да, бо - ғим - да. Кўнг-лим гул-дай яй-рай - ди (ей,

ё - рей), Се-ни кўр - ган чо ғим - да.

Кўнг - лим гул - дай яй - рай - ди (ей, ё - рей),

се - ни кўр - ган чо - ғим - да.

Ёқуб: Қошингни қаросига,
Хол бўлай аросига
Асло рахминг келмайди ей,
Бировнинг боласига.

Каромат: Булбул қайда сайрайди,
Гулзоримда, боғимда.
Кўнглим гулдай яйрайди ей,
Сени кўрган чорғимда.

«Олтин кўл» мусикали драмаси
Шоҳиста ва Турсунали дуэти

М.Левиев

Tempo di valse

Allegro moderato

Шоҳиста:

mf

Ол-тин кўл-нинг со - зиман (ўр-ги-лай),

mp

кўл-дан уч-ган го - зи-ман. Бе-ва-фо-лик

кил - гун-ча (жон), ўл-га-ним-га ро - зи-ман.

Турсунали:

Ку - ра - лай-дир кў - зин - гиз (жон),

ши-рин ша-кар сў - зин - гиз, ши-рин ша-кар сў - зин -

гиз. Юз ноз и-ла кўнг - лим - га (жон),

шуб - ха сол - ган ў - зинг - гиз, шуб - ха сол - ган

Шохиста
ў - зин - гиз, *f* Шуб - ха сол - ган

Турсунали
f Шуб - ха сол - ган

ў - зин - гиз, 1.

ў - зин - гиз, 1.

Шоҳиста

Бо - ғим бо - ру,

бо - ғим бор (ўр - ги - лай), бо - ғим - да а -

Турсунали

ўр - ги - лай

но - рим - бор. Ар - мо - ни йўк

бо - ғим - да а - но - рим - бор. Ар - мо - ни йўк

йи - гит - сан лаб-зи ха - лол

йи - гит - ман, (жон) лаб-зи ха - лол

ё - рим бор.

ё - рим бор.

Шоҳиста: Олтинкўлнинг созиман, ўргилай, кўлдан чиққан ғозиман
Бевафолик қилгунча, ўлганимга розиман.

Турсунали: Қуралайдир кўзингиз, ширин-шакар сўзингиз
Юз ноз ила кўнглимга шубҳа солган ўзингиз.

Биргаликда: Шубҳа солган ўзингиз.

Шоҳиста: Боғим бору боғим бор, боғимда анорим бор
Армони йўқ йигитсан, лавзи ҳалол ёрим бор.

Турсунали: Армони йўқ йигитман, лавзи ҳалол ёрим бор.

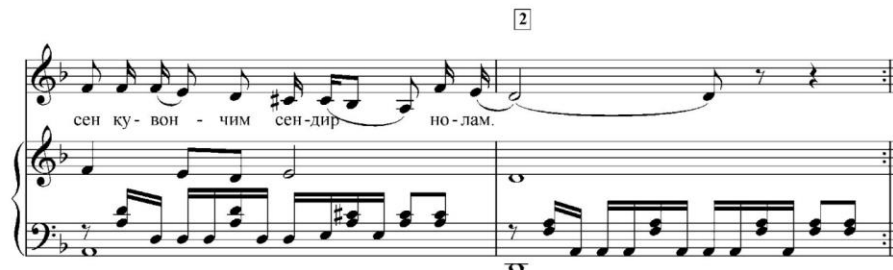
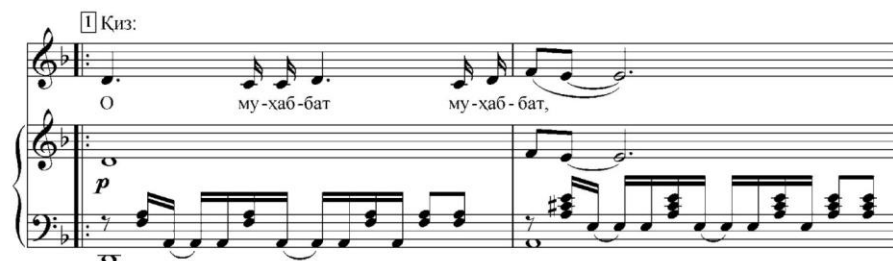
«Ака-ука совчилар» мусикали драмаси

Р.Муҳаммаджонов

«О, муҳаббат» дуэти

М.Маҳмудов

Allegretto

Му-хаб-бат бу ни-ма ў-зи

кай-си до - но жа-воб ай-лар

Шо-ху га-до ё - шу ка-ри таъ-зим ки-лар та-воб ай-лар

та-зим ки-лар та-воб ай-лар.

4

О му-хаб-бат му-хаб-бат

сир-ли о-лам, сир-ли о-лам.

5

сен ку-вон-чим сен-дир но-лам

Йигит:

Го-хо ён-ган о-лов ка-би

195

ву - жу - динг - ни ка-боб ай-лар,

Гох гу - нох - га бот-ган - дай-сан го - хо я-на са-воб ай-лар

О му-хаб-бат му-хаб-бат

сир-ли о-лам, сир-ли о-лам

7

о му-хаб-бат му-хаб-бат.

8 Киз:

Хай- рон - дир-ман кан-дай сир у

p

мен кий - на-либ би- лол - мас-дан

Гох тал - пи-ниб гох кўр - қа-ман я - ки - ни-га бо- рол - мас-дан

я - ки-ни-га бо- рол - мас-дан

я - ки-ни-га бо- рол - мас-дан

198

Бирга:

О му-хаб-бат му-хаб-бат,

сир-ли о-лам сир-ли о-лам,

сен ку вон - чим сен-дир но-лам.

О муҳаббат, сирли олам, сен қувончим, сендир нолам.
 Муҳаббат бу нима ўзи, қайси доно жавоб айлар,
 Шоҳу-гадо, ёшу қари таъзим қилар, тавоб айлар.
 О муҳаббат, сирли олам, сен қувончим, сендир нолам.

Гоҳо ёнган олов каби вужудингни кабоб айлар,
 Гоҳ гуноҳга ботгандайсан, гоҳо яна савоб айлар.
 О муҳаббат, сирли олам, сен қувончим, сендир нолам.

Ҳайрондирман қандай сир у, мен қийналиб билолмасдан,
 Гоҳ талпиниб гоҳ қўрқаман яқинига боролмасдан.
 О муҳаббат, сирли олам, сен қувончим, сендир нолам.

10.Foydali maslaxatlar

Bir nechta boshlovchi vokal mashqlar

1. Mashg'ulotlarga jismoniy va ruhiy tayyorgarlikni tekshirish. «Va», «ma» yoki «da» bo'g'inlari aytiladi. Biror tovushni nafasni chiqarib bo'lguncha aytish. Tovush pasayishi bilan nafas chiqarishni kuchaytirish. Tovushning go'zalligi va ravonligini kuzatish. Nafas uzluksiz bo'lsin, aks holda, ovoz titrab qoladi. Bu mashq qo'shiq nafasini his qilishga yordam b'aradi, tovushning ravonligi, go'zalligini ta'minlaydi. Vokalni muqobillashning barcha jarayonlari sinab ko'riladi.
2. Bir notada bir unlini dastlab *forte*, so'ngra *pianoda* kuylanadi. Tovushning ravonligi va sifatiga, nafas nazoratiga e'tibor b'ariladi. Uzluksiz, ravon nafas olinadi. Qo'shiq aytganda tananing to'g'ri holati, ko'krak k'angligi, halqum erkinligi nazorat qilinadi.
3. Barcha unilarni bir notada (a, o, i, e, u, o'), shoshmay, bir nafasda kuylash. Tovush sifati, ravonligi nazorat qilinadi. Unilarni tartibiga ko'ra talaffuz qilish qulaylik, ravonlikni ta'minlaydi.
4. «M» tovushini xirgoyi qilish til tomirini to'g'ri holatda bo'lishini ta'minlaydi. Og'izni oching, so'ngra lablarni yaqinlashtirib, «m» tovushini cho'zib talaffuz qiling. Lab yuzasi y'angil titrashi zarur. Agar til tomiri ko'tarilgan bo'lsa, bunday his s'azilmaydi.
5. «Ma, mo, mi, me, mu» bo'g'inlari bir maromda xirgoyi qilinadi, unilar esa ulab yuboriladi. Og'izning tabiiyligi, halqum erkinligi, nafasning uzviyligiga e'tibor beriladi. Mashq tayanchni his qilishga, tovushni «oldinga surishga» yordam beradi.
6. «M» tovushi ko'p qo'llanadigan so'zlarni xirgoyi qiling.
7. Boshlovchi qo'shiqchilar uchun «l» undoshi talaffuzi yaxshi yordam b'aradi. Bir notada yoki yaqin int'arvalda *la, lo, li, le, lu, lo* bo'g'inlarini talaffuz qiling.

Ovozni yo'lga qo'yish

Soglom ovozni yo'lga qo'yish – bu to'g'ri qo'shiqchilik malakalarini ishlab chiqish, ya'ni haqiqiy kasbni egallash uchun o'sib borish va mashq qilish ishidir. Yo'lga qo'yilgan ovoz o'zining jarangliligi, boy ohangi, qamrovi k'angligi, talaffuzning aniqligi, sof intonatsiya kabilar bilan ajralib turadi. Ovozni yo'lga qo'yishning fiziologik tomoni ham muhimdir.

Ovozni yo'lga qo'yishda mushaklar ishi tabaqalanib qoladi. Kerakli harakatlar rivojlantiriladi, k'araksizlari bartaraf etiladi, haqiqiy vokal ko'nikmalar hosil qilinadi, natijada ovoz jarangdor, sof, erkin bo'lib qoladi. Ovozni yo'lga qo'yish ustida ishlayotgan qo'shiqchi o'zining mushaklari sezgisiga e'tiborli bo'lishi, qaysi mushaklar guruhiga e'tibor qaratishi lozimligini bilishi kerak. Ovozni yo'lga qo'yish m'atodlari turlicha bo'lishi mumkin. Ammo ularning barchasi nafasni rivojlantirish va takomillashtirish, tebratkichlardan foydalanish tushuncha, usullarini egallashi, talaffuz a'zolari ustida ishlash singari umumiy tamoyillarga tayanadi.

Qo'shiqchi boshqa a'zolariga xalaqit barmagan holda, o'z tanasidagi har bir a'zoni ishlashga majburlay olsa, ovoz ham ijroning barcha qismlarini ta'minlaydi. Agar, aksincha, ko'krak nafasni turtib yoki itqitayotgan bo'lsa, ovoz tirqishi yaxshi ishlamasa, umuman biror a'zo o'z vazifasini me'yorda bajarmasa, ovoz uziladi va har bir bo'g'indan keyin sustlashadi.

Ovozni yo'lga qo'yishda barcha murakkab jarayonlarni mushak, tebratkich va eshitish hislari nazorat qiladi. Shuning uchun mashg'ulotlar chog'ida e'tiborli bo'lish lozim. O'z-o'zini butun tanasi, qulog'i bilan eshitish zarur. Ta'limning boshida shoshilish va hovliqish yaramaydi. Barcha jarayonlarni faqat ong, idrok bilangina emas, balki butun borliq bilan qabul qilish, tushunishga intilish lozim.

Inson ovozi – jonli musiqa asbobi, u skripka yoki fortepianodan ko'ra murakkabroqdir, nihoyatda nozik, mo'rt bo'ladi va nafaqat musiqiy, balki fiziologik qonunlarga bo'ysunadi. Tananing turli a'zolari (eshitish, mushaklar hissi, tebranish hissi, ko'rish va boshqalar) o'zaro aloqasi vokal eshitishning fiziologik asosi hisoblanadi. Vokal eshitish – bu oddiy eshitish emas.

Qo'shiqchi o'z-o'zini eshitmaydi, ya'ni o'zini atrofdagilardak eshita olmaydi. Shaxsiy ovoz tovushi qulog'imizga faqat tashqaridan emas, balki eshitish organiga ichkaridan ham ta'sir qiladi. Shuning uchun inson o'z ovozi tambrini atrofdagilardan boshqacharoq idrok etadi. Aynan shu narsa bilan qo'shiqchini boshqa ijrochilardan (skripkachi, pianinochi kabilardan) ajratib turadi, nâgaki ular o'z asbobi ovozini boshqa tinglovchilar singari eshitadi. Qo'shiqchining asab tizimi o'z ovozi tovushlari bilan birga, turli hissiyot organlarining juda ko'plab signallarini ham qabul qiladi. Bu hissiyotlar majmui katta ahamiyatga ega, negaki, turli hissiy organlar signallari idrok etilgandagina shartli reflekslar orqali qo'shiqchi o'z ovoziga egalik qila oladi. «Tashqi quloqni» nazorat qilish vokal o'qituvchisi vazifasi hisoblanadi. Magnitafondan o'z ovozini eshitish ham «tashqi» nazoratning bir imkoniyati hisoblanadi, bu eshitish va «ichki» hislarini muvofiqlashga yordam beradi. Magnitafon bilan ishlashning yana bir afzalligi shundaki, qo'shiqchi o'z ovozi tovushiga o'rganib qolib, ovoz yozish va omma oldida chiqish paytlarida kamroq hayajonlanadi.

Ovoz gigienasi xaqida

Ovozni me'yorda rivojlanishi va undan foydalanishga to'sqinlik qiluvchi patologik o'zgarishlarga yo'l qo'ymaslik uchun foniator abituriyantlarning tomoq a'zolariga e'tibor berishi lozim bo'ladi.

Bodomsimon bez. Katta bodomsimon bezlar yumshoq tebratkichlarning ayrim qismlari harakatini qiyinlashtiradi, bu to'g'ri talaffuzga xalaqit beradi. Kasallangan bodomsimon bez tomoq, traxeyani tez-tez og'rib qolishiga olib keladi.

Adanoid o'simtalar. Dimog'dagi adenoid o'simtalar burunni doimiy bitib qolishiga olib keladi, shuningdek, suyuqlik ajratib, pastki nafas yo'llarining kasallanishiga olib keladi, ovoz esa ping'illab qoladi.

Tishlar. Kasal tishlar bodomsimon bezlarni ham kasallantiradi, halqum shilliq pardasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu ovozning buzilishiga olib keladi.

Eshitish a'zolari. Yaxshi eshitish, sog'lom ovoz a'zolaribu ovoz bilan ish ko'ruvchi kasblar uchun eng muhim jihat hisoblanadi.

Ichki såkråtsiya bålari. Ulardan chiqadigan gormonlar tananing shakllanishi, o'sishi va rivojlanishiga katta ta'sir qiladi. Yuqoridagilarning barchasi, ayniqsa, o'sayotgan yosh tana uchun muhimdir. Biror bez ishi buzilsa, ovoz a'zolarining

anatomik rivojiga ta'sir qiladi, shuning uchun o'sib kelayotgan yoshlarni doimiy kuzatish zarur bo'ladi. Ko'pincha ovoz bilan bog'liq kasb egalari sog'lom, yaxshi ovozga ega bo'ladi, ammo ovoz gigiyenasiga rioya qilmay, u o'z ovozineng eng yaxshi xislatlarini yo'qotadi va haqiqiy mahoratni egallay olmaydi. Har bir ovoz bilan ish ko'ruvchi shaxs ovoz gigiyenasi bo'yicha eng oddiy bilimga ega bo'lishi kerak va kasb, kun tartibiga rioya qilishi zarur. Aynan shu narsa kasb madaniyatining jihatlaridan biridir, bunga oddiy tibbiy bilimlar ham kiradi.

Gigiyena qoidalariga rioya qilish va boshqalarni ham bu sohada madaniyatli bo'lishga o'rgatish lozim. Yuqoridagi ma'lumotlarni ovoz hosil qilish va uning gigiyånasi sohasidagi nuqsonlarni bartaraf etish va uning anatomiyasi haqida ma'lumotlar bårish uchun ovoz bilan bog'liq mutaxassislar tayyorlaydigan o'quv yurtlari dasturlariga kiritish zarur. Gigiyenik talablar kasb mahorati darslarida va mehnat faoliyatida albatta e'tiborga olinishi zarur, shunda ovoz a'zolari yuzasidan tibbiy yordamga muhtojlik sezilmaydi. Ish chog'ida tashqi va ichki ta'sir etuvchilar bo'ladi:

Ichki ta'sirlar:

1. Mushaklar faoliyati.
2. Asab tizimi faoliyati.
3. Nafas a'zolari, yurak ishi.
4. Eshitish, ko'rish a'zolari ishi.
5. Hissiy ta'sirlar.

Tashqi ta'sirlar:

1. Ishchi vaziyat.
2. Yorug'lik.
3. Boshqa shovqinlar, tovushlar.
4. Darsga kirgan bågona shaxslar.
5. Pedagog gaplari.

Faqat qo'zg'atuvchilarning salbiy ta'sirini bartaraf etib, mashg'ulot yoki ish uchun maqbul sharoit yaratib, biz har qanday ijodiy faoliyat uchun kutilgan natijani olishimiz mumkin. Nihoyat, kasb kasalligining oldini olishga yordam beruvchi gigiyenik qoida va usullari, so'ngra ko'p tarqalgan kasalliklar va oddiy tibbiy ma'lumotlar haqida so'z yuritish zarurati vujudga kelganligi sezilib qoldi.

Haqiqiy kasbiy ovoz hosil qilish uchun zaruriy sharoitlar

1. Ruhiy va axloqiy sharoit. Sog'lom, me'yordagi ijodiy ish bilan shug'ullanish uchun, eng avvalo, me'yordagi osoyishta ruhiy muhit zarur bo'ladi, bu asabbuzarlikning oldini oladi. Negaki, asabbuzarlik holatida, eng avvalo, ovozga putur yetadi. Muloqot madaniyati – bu sog'liqni asrashning bosh shartidir. O'qish va ish paytida majburiy sun'iy usullarni qo'llab bo'lmaydi, tajovuz va adovatga umuman yo'l qo'ymaslik kerak. Muloqot chog'ida tabiiylik va xayrixohlik zarur

bo‘ladi. Har bir kishiga uning xususiy jihatlarini hisobga olgan holda yondashish lozim.

2. Ustozlarning fiziologiya va gigiyena sohalarida yetarli bilimga egaligi. Vokal-musiqqa sohasida yetarli mehnat qiladigan har bir shaxs har qanday ovozning tabiati va xususiyati, uning fiziologik imkoniyatlarini bilishga jiddiy e‘tibor berishi kerak. Bu pedagoglar, dirijyorlar, kontsermeysterlar, xormeysterlar va ayniqsa, kompozitorlarga tegishli, negaki, ko‘pincha asarlar ovozning tabiiy imkoniyatlarini hisobga olmay yaratiladi.

3. Mashg‘ulot va repetitsiyalardagi tizim. Bu nihoyatda muhim holatdir, negaki, asab tizimi faoliyatining asosiy mexanizmlarining ishi aynan shu tizimga bog‘liqdir. Tizim va mashg‘ulot jismoniy yetuklikni ta‘minlaydi va ko‘nikmalarni hosil qiladi. Mashg‘ulotlar tizimining mukammalligi ham ijodiy, ham jismoniy natijalar beradi, kasb kasalliklarini kamaytiradi, kasb mahoratini mukammallashtiradi. Notekis, yetarlicha bo‘lmagan mashq ovoz a‘zolarining charchashi, chidamsiz bo‘lib qolishiga olib keladi.

Ovozdan samarasiz foydalanish ovoz hosil qilish a‘zolarining kasallanishiga olib keladi. Talabalarning o‘z tanasiga quloq solishiga, uning imkoniyatlarini bilishga o‘rgatish lozim. Bu o‘quv jarayonini jadallashtirishga, ovoz bilan bog‘liq a‘zolari asrashga o‘rgatadi.

11.Adabiyotlar ro‘yxati

- 1.S. Murotxonov , SH. Pirmatov G. Xalbayeva, F.Olimovning musiqali dramalardan parchalar. O‘quv qo‘llanma. -T., 1996.
- 2.S. Murotxonov S., Xalbayeva G. F.Olimovning romans va qo‘shiqlari. O‘quv qo‘llanma. -T., 2000.
3. F. Mamadaliyev Milliy musiqa ijrochiligi masalalari. -T., 2001.
4. X. Yusupova Qo‘shiq bo‘lib otar tong. –T., 2004.
5. G. Xalbayeva Taqdir. –T., 2005.
- 6.G. Xalbayeva Yakkaxon qo‘shiqchilik asoslari. O‘quv qo‘llanma. -T., 2007.
7. SH. Pirmatov Xonandalik san‘ati.O‘quv qo‘llanma. -T., 2011.
8. SH. Pirmatov Vokal texnikasi asoslari.O‘quv qo‘llanma. -T., 2011.
9. X.Рахимов Вокализлар
12. Г. Зейдлер “Вокализлар”.
13. S. Murotxanov , G. Xalbayeva Musiqiy obraz yaratish jarayonlari. -T., 1998.
14. N. Qahharov ,Y. Muradov Yakka xonandalik. O‘quv qo‘llanma. -T., 2007.
15. B.Lutfullayev Boburshox. O‘quv qo‘llanma. –T., 2008.
16. SH. Pirmatov Yakkaxon xonandalik. O‘quv qo‘llanma. – T., 2008.
17. N. Qaxxarov , Q. Ayubov Vokal san‘ati asoslari. -T ., 2008.
18. A. Sharipov Yakkaxon va an‘anaviy qo‘shiqchilik.1-jild.O‘quv qo‘llanma.–T., 2011.
19. SH. Pirmatov Yakkaxon qo‘shiqchilik. O‘quv qo‘llanma. – T., 2011.
20. A.Mallabayev Yakkaxon qo‘shiqchilik. O‘quv qo‘llanma. – T., 2011.
21. D.Malikova Estrada qo‘shiqlari.O‘quv qo‘llanma.-T, 2011
22. D.Omonullayeva . “ Estrada xonandaligi “. Toshkent – 2007

12.Xorijiy manbalar

1. Ф.Абт “Вокализы”. Москва 1969.
2. И. Вилинская “Вокализы”. Москва 1972.
3. Л. Димитриев. «Основы вокальной методики». «Музыка» Л., 1968
- 4.”Хрестоматия вокально – педагогического репертуара для сопрано” Москва 1966.
- 5.”Хрестоматия вокально – педагогического репертуара для тенора” Москва 1972.
- 6.Репертуар начинающего певца “Песни и романсы для низких мужских голосов”. Москва 1971.
- 7.П. Булахов “Избранные романсы и песни” Москва. 1980.
8. Песни и романсы из репертуара Н.А. Обуховой. Москва. 1964.
- 9.Арии, романсы и песни Бенъямино Джильи Москва. 1970.
10. А. Бабаев “Песни театра и кино” Москва . 1956.
11. С. Рустамов “Песни и романсы” Москва. 1977.
12. “Песни Азербайджана” Киев. 1971.
13. “Песни любви” . Итальянские песни. Москва 1958.
- 14.”Песни италянских композитров”. Москва 1960.